

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Leuven Instituut voor Criminologie
Werkcollege Criminologische Praktijk
Academiejaar 2011 - 2012

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

OPEN LEREN IN GESLOTEN CONTEXT

Een onderzoek binnen verscheidene Vlaamse gevangenissen naar knelpunten rond het open leercentrum en mogelijke oplossingen.

NAAM: GWENNY SMOLDERS

STAGEPLAATS: VOCVO

STAGEBEGELEIDERS: KATRIEN MESTDAGH & INGE VAN ACKER

Inhoud

1. Samenvatting.....	3
2. Inleiding	3
3. Bevindingen uit de literatuur	5
3.1 <i>Open leren binnen en buiten de gevangeniscontext</i>	5
3.1.1 <i>Waar het open leercentrum voor staat</i>	5
3.1.2 <i>Doelstellingen van het open leercentrum in de gevangenis</i>	6
3.1.3 <i>De werking van het open leercentrum binnen de gevangenis</i>	7
3.1.4 <i>De begeleiders van het open leercentrum</i>	8
3.2 <i>Knelpunten binnen het gevangenisonderwijs</i>	8
3.2.1 <i>Algemene problemen binnen het gevangenisonderwijs</i>	9
3.2.2 <i>Problemen uitgaande van de gevangenis met het OLC</i>	10
3.2.3 <i>Opmerkingen die gedetineerden aangeven over hun deelname aan het OLC</i> . 12	
3.3 <i>Aanbevelingen voor het gevangenisonderwijs uit de literatuur</i>	13
3.3.1 <i>De context van het onderwijs</i>	13
3.3.2 <i>Kwaliteiten van het begeleidend personeel</i>	13
3.4 <i>Wat verwachten gedetineerden van het onderwijs?</i>	14
3.5 <i>Conclusie</i>	15
4. Probleemstelling	17
5. Toegepaste methodiek	18
6. Resultaten.....	23
6.1 <i>Doelstellingen van het open leercentrum in de gevangenis</i>	24
6.2 <i>Kansen die het open leercentrum aan de gedetineerden biedt</i>	26
A. <i>Het educatief personeel</i>	27
B. <i>De gedetineerden</i>	28
6.3 <i>De moeilijkheden rond het open leercentrum</i>	32
6.4 <i>mogelijke oplossingen</i>	39
7. Besluit en discussie	44
8. Aanbevelingen voor verder onderzoek	49
10. Bijlagen.....	53
<i>Bijlage 1: overzicht openingstijden OLC in de Vlaamse gevangenis</i>	53
<i>Bijlage 2: vragenlijst onderwijscoördinatoren</i>	54
<i>Bijlage 3: codeboom</i>	58

Open leren in gesloten context

Een onderzoek binnen verscheidene Vlaamse gevangenissen naar de knelpunten rond het open leercentrum in de gevangenis en mogelijke oplossingen.

1. Samenvatting

Binnen dit onderzoek worden de doelstellingen van een open leercentrum in de gevangenis, de kansen die het open leercentrum aan de gedetineerden biedt en de problemen rond het open leercentrum en daarvoor mogelijke oplossingen, nagegaan. Er werden voor dit onderzoek acht onderwijscoördinatoren, vier leerkrachten die een open leercentrum in de gevangenis begeleiden en zeven gedetineerden die gekend zijn met de werking van het open leercentrum, bevraagd. De respondenten zijn zo gekozen dat elke Vlaamse provincie, alsook Brussel, vertegenwoordigd is. Het doel van het onderzoek is het uitbouwen van een kritische reflectie over het open leercentrum in de gevangenis voor het Vlaams Ondersteuningscentrum voor Volwassenenonderwijs.

2. Inleiding

Binnen dit onderzoek, dat ondersteund wordt door de K.U.Leuven en het VOCVO, wordt nagegaan waar de knelpunten liggen rond het open leercentrum in de gevangenis en of daar mogelijke oplossingen voor zijn. In eerste instantie wordt gekeken naar de doelstellingen waarmee men het open leercentrum in de gevangenis heeft opgericht. Er wordt ook kort aandacht besteed aan de mogelijkheden die het voor de gedetineerden biedt. Vervolgens wordt er grondig ingegaan op de problemen en hindernissen die zich voordoen omtrent het open leren in de gevangenis. Tot slot wordt er nagegaan of er voor (een deel van) deze problemen mogelijke oplossingen voor handen liggen. Dit onderzoek vindt plaats vanuit het VOCVO. Dit is een vzw dat zich bezighoudt met

volwassenenonderwijs, waaronder ook het onderwijs aan gedetineerden valt. Het doel van het onderzoek is het opbouwen van een kritische reflectie voor VOCVO van waaruit zij hun afwegingen kunnen maken over het open leercentrum in de gevangenis. VOCVO wil immers, in het kader van het beleidsplan van de Decretale Stuurgroep (2011), de gevangenen van enkele basisvoorzieningen in onderwijs voorzien, waarvan het open leercentrum deel zou kunnen uitmaken.

De gevangenen in België zijn door de basiswet (2005) betreffende het gevangeniswezen verplicht om hun gedetineerden de nodige vormingsmogelijkheden aan te bieden. Hiertoe behoort ook het onderwijs. Bijgevolg moeten gedetineerden de mogelijkheid krijgen om hun opleiding verder te zetten en zich om te scholen of bij te scholen. Dit wordt dan overeengekomen binnen hun persoonlijk detentieplan.¹ Tamelijk recent bestaat er binnen enkele Belgische gevangenen een open leercentrum, waardoor gedetineerden zelf een opleidingspakket kunnen verwerken en, indien ze willen, naar het open leercentrum kunnen gaan om individuele begeleiding te vragen, sessies te volgen of aan zelfstudie te doen (Auxilia-Vlaanderen, 2011; Centrum voor Basiseducatie Noorderkempen, 2002). Volgens Webros (2010) is een goed verzorgde opleiding binnen de gevangenen belangrijk, want op deze manier kunnen drie doelstellingen worden nagestreefd. Ten eerste wordt het scholingsniveau van de gevangene verhoogd, waardoor de tewerkstellingskansen ook toenemen. Een tweede element is de bevordering van de sociale integratie, doordat de gevangenen door het volgen van een cursus uit hun isolement worden gehaald. Als laatste doelstelling haalt Webros (2010) de persoonlijke ontwikkeling van de gevangene aan.

Eerst wordt in deze studie dieper ingegaan op wat open leren precies inhoudt, hoe het zich binnen de gevangenis muren profileert en wie het open leercentrum inhoudelijk verzorgt. Het daarop volgende deel behandelt de knelpunten uit de literatuur waarmee men binnen het gevangenisonderwijs geconfronteerd wordt. Hiermee gepaard, wordt

¹ Art. 76 en 78, basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden, *BS 1 februari 2005*, 2815.

bekeken of en hoe het OLC hieraan een oplossing kan bieden. Hierna komen dan enkele aanbevelingen uit de literatuur aan bod om de leersfeer binnen de gevangenis te optimaliseren. Vervolgens wordt dan ingegaan op de wat de literatuur vertelt over de verwachtingen van gedetineerden over het gevangenisonderwijs. Dit wordt dan kort samengevat, waarna de aanleiding van het onderzoek en de probleemstellingen die erin worden behandeld naar voor komen. Het daarop volgende deel gaat in op hoe het onderzoek is uitgevoerd. Daarna worden de resultaten die uit het onderzoek naar voor zijn gekomen, weergegeven. De resultaten worden vervolgens samengevat en vergeleken met de voorafgaande literatuur. Tot slot worden er aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

3. Bevindingen uit de literatuur

De paragrafen die in dit deel aan bod komen, behandelen de bevindingen die naar voor komen uit de literatuur. In de eerste plaats wordt er een beeld gevormd van wat een open leercentrum inhoudt. Vervolgens wordt er dieper gekeken naar welke aspecten eraan verbonden zijn als het open leercentrum in de gevangeniscontext geplaatst wordt.

3.1 Open leren binnen en buiten de gevangeniscontext

Binnen dit subdeel wordt eerst verduidelijkt hoe het open leercentrum zich aftekent buiten de gevangensmuren; om het vervolgens vanuit het perspectief van de gevangenis te bekijken. Daarna wordt nog kort ingegaan op wie er nu verantwoordelijk is voor de begeleiding van de gedetineerden binnen het open leercentrum.

3.1.1 Waar het open leercentrum voor staat

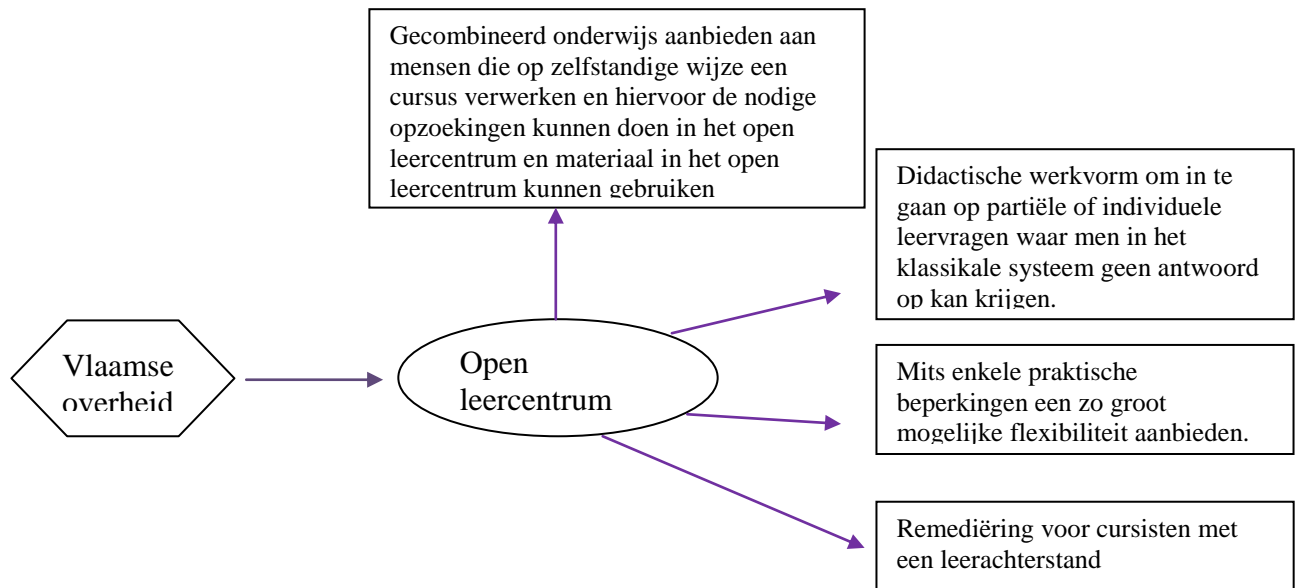
Alvorens dieper op het onderzoek in te gaan, dient het duidelijk te zijn wat een open leercentrum [OLC] precies inhoudt. Je hebt verschillende varianten van een OLC en vaak is het afhankelijk van de context hoe een OLC eruit ziet. Wat voor elk OLC geldt, is dat het klassiek systeem van lesgeven, waarbij de leerkracht vooraan in de klas staat en de leerlingen luisteren naar wat hij zegt, doorbroken wordt (Gombeir, D. & Van Petegem, P., 2006). Dit wil echter niet zeggen dat er geen begeleiding aanwezig is. De centrale idee is immers begeleide zelfstudie, waarbij men al dan niet gebruikmaakt van media. Het open leercentrum maakt het mogelijk om op een flexibele manier een studie-aanbod naar voor te brengen, waarbij men gebruik maakt van eigentijdse leermiddelen. (Koekkoek,

W. & van den Berg, M., 1993). Gombeir en Van Petegem (2006) benadrukken dat een van de hoofddoelen van het open leercentrum het bevorderen van de leerzelfstandigheid is. In het OLC buiten de gevangenis, waar volwassenenonderwijs gegeven wordt, werkt men vaak met een modulair systeem. Dit wil zeggen dat er cycli van relatief korte lessenreeksen zijn die een bepaald vaardigheidsdomein behandelen. Per afgewerkte module kan men een attest verkrijgen na het afleggen van een proef. Het attest geeft je vrijstelling voor een deel van een opleiding, aangezien je daarvoor al geslaagd bent. Het kan ook een aanvulling zijn van je huidige diploma. Soms kan men over de periode van enkele jaren een volledige opleiding volgen, waaraan een officieel diploma vasthangt (Koekkoek, W. & van den Berg, M., 1993).

3.1.2 Doelstellingen van het open leercentrum in de gevangenis

Onderstaande figuur geeft een overzicht weer van de doelstellingen die uit de herziening van het decreet van 2007 over onderwijs aan gedetineerden naar voren komen. De doelstellingen gelden voor een open leercentrum in het reguliere volwassenenonderwijs. In het decreet bepaalde de Vlaamse overheid dat deze doelstellingen het mogelijk maken het open leercentrum over te brengen naar de gevangenis.

Figuur 1: doelstellingen open leercentrum volwassenenonderwijs

3.1.3 De werking van het open leercentrum binnen de gevangenis

Binnen een open leercentrum in de gevangenis wordt, onder meer, de basiseducatie verzorgd, waaronder Nederlands, wiskunde, computerlessen, maatschappijoriëntatie, theorie rijbewijs en de talen Frans en Engels, vallen. Gedetineerden kunnen hier ook terecht voor leren leren, beter lezen en schrijven, en Nederlands voor anderstaligen (CD&V, 2010; Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2007). Het voornaamste doel hiervan is ook de lagergeschoolde bevolking te bereiken. Voor analfabeten en andersgealfabetiseerden geldt echter een ander regime. Zo krijgen zij in de gevangenis van Ieper eerst een individuele begeleider van Auxilia-Vlaanderen, alvorens ze in kleine groepjes les mogen volgen (Auxilia-Vlaanderen, 2011). Het Centrum voor Basiseducatie [CBE] begeleidt de gedetineerden bij het opnemen van de leerstof, die elke gedetineerde op zijn eigen tempo kan verwerken. Het doel van de overheid is dat men ervoor wil zorgen dat de gedetineerde na zijn vrijlating makkelijker zijn plaats in de samenleving kan vinden en minder vlug het spoor weer bijster raakt (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2007). Binnen het open leercentrum zijn computers (weliswaar zonder internet) en boeken beschikbaar, waar de gedetineerden vrij gebruik van kunnen maken (CD&V, 2010).

In het open leercentrum kunnen de gedetineerden in kleine groepjes aan een sessie deelnemen (Auxilia-Vlaanderen, 2011). Opvallend is, volgens CBE Leuven-Hageland (2010), dat er een verschil in interesse te zien is tussen gevangenen die nog maar pas met een OLC werken en gevangenen die reeds langer met een OLC werken. Wanneer het OLC nog maar pas geïntroduceerd is, wordt er een grote interesse opgemerkt voor de vakken 'theoretisch rijbewijs' of 'ICT' en 'leren typen'. Daar waar het OLC al langer is ingevoerd, merkt men dat de interesse toeneemt voor cursussen in basisvaardigheden, waaronder lezen, schrijven en rekenen, vallen. Een andere trend is dat bij de oprichting van een OLC vaak de hoger geschoolden hierin het meeste interesse vertonen (CBE Leuven-Hageland, 2010). De tijd die de gedetineerden in het OLC mogen spenderen varieert ook naargelang de gevangenis waarin men terechtkomt (Auxilia-Vlaanderen, 2011; Wonderwijs, 2011). Het is mogelijk voor een gedetineerde om meer dan één cursus tegelijk te volgen binnen het OLC (Webros, 2010).

3.1.4 De begeleiders van het open leercentrum

Er zijn verschillende actoren die binnen de open leercentra in de gevangenissen zijn tewerkgesteld. De consortia staan in voor de algemene begeleiding en ondersteuning van het onderwijstraject dat de gedetineerde doorloopt (Webros, 2010). Een consortium is een vereniging tussen de centra voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs binnen een bepaalde regio. Er zijn dertien consortia in ons land (Consortium Volwassenenonderwijs Samen Stromen, 2011). In elke detentie-instelling wordt vanuit dit consortium een onderwijscoördinator aangesteld. Deze organiseert het onderwijsaanbod en de begeleiding binnen de strafinrichting. In samenwerking met de gevangenis gaat hij na wat de noden en behoeften zijn van de gedetineerden. Er wordt dan gekeken in welke mate hieraan kan tegemoetgekomen worden vanuit de centra voor basiseducatie en volwassenenonderwijs (Webros, 2010). In enkele gevangenissen wordt er met vrijwilligers gewerkt in het open leercentrum. De vrijwilliger staat ook in voor het begeleiden van de gedetineerden die afstandsonderwijs volgen (Wonderwijs, 2011). De gevangenis van Ieper werkt met vrijwilligers van Auxilia samen binnen het OLC. De groepslessen worden er verzorgd door een educatieve medewerker van het CBE, terwijl men individuele lessen kan krijgen van een vrijwilliger vanuit Auxilia. Het gaat dan voornamelijk om Nederlands voor anderstaligen en beter leren lezen en schrijven (Auxilia-Vlaanderen, 2011). Ook in de beide gevangenissen van Leuven is men met een OLC gaan werken. Het open leercentrum wordt er afwisselend begeleid door een begeleider van het CBE en een lesgever van het Centrum voor Volwassenenonderwijs [CVO]. De reden hiervoor is dat men zowel lager als hoger geschoolde gedetineerden van kwaliteitsvol onderwijs wil voorzien (CBE Leuven-Hageland, 2010).

Binnen een gevangenis kan een OLC op drie manieren zijn opgericht: ofwel enkel door een CBE, ofwel alleen door een CVO of door beide organisaties samen (Departement Onderwijs en Vorming, 2010).

3.2 Knelpunten binnen het gevangenisonderwijs

In deze paragraaf worden eerst de knelpunten aangehaald waarmee men binnen het gevangenisonderwijs te maken heeft. Vaak biedt het OLC een antwoord op de problemen die zich hier stellen. Er zijn echter ook nadelen verbonden aan het werken met een open

leercentrum in de gevangenis. Deze paragraaf sluit af met een overzicht van deze knelpunten.

3.2.1 Algemene problemen binnen het gevangenisonderwijs

Het onderwijs is niet altijd even eenvoudig over te brengen naar de gevangenis. Er duiken dan ook enkele knelpunten op. Op enkele van die knelpunten biedt het OLC een antwoord (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). Aangezien men in het open leercentrum ook met individuele leervragen terecht kan, kan men in beperkte mate tegemoetkomen aan één van de problemen die de European Prison Education Association [EPEA] in zijn rapport van 2010 aangeeft. De organisatie stelde vast dat één van de knelpunten van het onderwijs in de gevangenis, de heterogeniteit van de populatie is. De gedetineerden hebben een verschillende voorgrond en ook een verschillende scholingsgraad. Webros (2010) vermeldt dat een verschil in talenkennis, een verschillende scholingsgraad en een verschillend niveau van computerkennis, een hindernis vormen bij het opstellen van een algemeen onderwijsaanbod in de gevangenis. In een eerder rapport gaf de EPEA (2009) aan dat een groot deel van de gedetineerden tevreden lijkt over het onderwijs dat ze krijgen, maar landen die deel uitmaken van de EPEA gaven als knelpunt aan dat er een gebrek was aan computers. Dit zou de gedetineerden verhinderen om de leerstof adequaat te verwerken.

Uit het onderzoek van Strawderman (1994) werd ook duidelijk dat de gedetineerden het zelf nuttig achten dat hen basiscomputervaardigheden worden aangeleerd. Ze zagen hierin vooral veel voordelen naar hun vrijlating toe. Een ander probleem dat zich voordoet, is de grote uitval binnen de verschillende cursussen en een hoog aantal afwezigheden. Dit heeft te maken met de kenmerken die eigen zijn aan het gevangeniswezen zelf. De gedetineerde heeft bijvoorbeeld een afspraak met zijn advocaat, hij wordt op transfer gezet, hij komt vrij... (Webros, 2010). De Vlaamse Overheid zag, bij de herziening van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, in dat op deze vlakken het OLC nogal wat voordelen kan bieden.

Binnen een openleercentrum kan een divers pakket aan leervragen behandeld worden voor een meer heterogene groep van cursisten. Aangezien de cursist ook niet gebonden is aan een bepaalde onderwijstijd, stelt er zich een minder groot probleem voor het centrum wanneer de cursist halfweg de opleiding vrijgelaten of op transfer gezet wordt. Bovendien kan via het systeem van het openleercentrum ook beter ingespeeld worden op de typische afwezigheden in een gevangenis, bv. het bezoek van een advocaat, een tuchtsanctie ... Een afwezigheid is problematischer binnen het klassikale onderwijs dan bij het begeleid individueel studeren in een openleercentrum. (Departement Onderwijs en Vorming, 2010, p.63)

Case en Fasenfest (2004) merkten uit de focusgroepen, die ze afgenomen hebben bij ex-gedetineerden, op dat de gedetineerden het een groot gebrek vinden dat ze geen toegang hebben tot het internet. Het verwerken van de basisvaardigheden van computers is een positief aspect, maar het blijft een handicap naar het latere werkveld toe dat je niet met internet kan werken. In Vlaanderen geven onder andere de mensen van justitieel welzijnswerk aan dat internet in de gevangenis, weliswaar binnen de perken, moet kunnen. Er werd door enkele welzijnswerkers van het CAW Leuven reeds een voorstel ingediend om een project op te zetten, waarbij de gedetineerden in beperkte mate en onder streng toezicht, gebruik zouden kunnen maken van het internet. Dit voorstel werd echter geweigerd, omdat men vanuit de directie dit moeilijk binnen een wettelijk kader kon plaatsen (CAW Leuven, 2011). Webros (2010) geeft echter aan dat internet binnen de gevangensmuren stilaan eerder een noodzaak wordt dan een hulpmiddel, gezien al de informatie en mogelijkheden die het internet met zich meedraagt.

3.2.2 Problemen uitgaande van de gevangnissen met het OLC

Het open leercentrum biedt heel wat oplossingen voor problemen waar men binnen het gevangenisonderwijs mee kampt(e), maar haar eigen werking verloopt ook niet altijd vlot. Zo blijkt uit verschillende jaarrapporten van Vlaamse gevangnissen, dat het grootste probleem de financiering van de open leercentra is. Deze worden niet door de overheid gesubsidieerd, maar door de centra die instaan voor het volwassenenonderwijs. In de West-Vlaamse gevangnissen probeert men het financieel tekort op te vangen via

projectmiddelen van de provincie. Deze middelen zijn niet oneindig, wat de toekomst van de OLC's in deze gevangenissen ook onzeker maakt. Zo is er aan het OLC in de gevangenis van Turnhout reeds een einde gekomen wegens een gebrekkige financiering en organisatorische problemen (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). Ook in de gevangenis van Ieper werd het OLC eerst gefinancierd door het OLAT-project (Open Leren Achter Tralies). Na afloop was men hierover tevreden, maar moest men opzoek naar nieuwe investeerders (Webros, 2010). Men dient dus steeds opnieuw voor een bepaalde periode op zoek te gaan naar investeerders in het OLC. Deze manier van werken is nefast voor het bestaan van de open leercentra, aangezien de investering in een OLC voor een dergelijke instelling (CBE/ CVO) een verliesmakende praktijk is waar ze niets voor terugkrijgen (centrale gevangenis Leuven, 2010; gevangenis Hasselt, 2010).

Hierbij sluit aan dat, ongeacht het aangepaste leeraanbod, er toch nog veel uitval is binnen de cursussen vanwege transfers, vrijlating... Daardoor gebeurt het dat na amper één derde van het verloop van de cursus er nog nauwelijks cursisten overblijven. Dit maakt het voor de centra die het onderwijs in de gevangenis verzorgen minder aantrekkelijk om in het OLC te investeren. In grotere gevangenissen, zoals Antwerpen, probeert men dit op te lossen door telkens de cursussen aan te vullen met nieuwe cursisten (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). De reden waarom de financiering van een OLC via een subsidie zo moeilijk is, is dat men normaal gezien voor het onderwijs een subsidie berekent, waarin factoren als 'gepresteerde werkuren' en het 'aantal cursisten' een prominente rol spelen. Voor een OLC zijn deze factoren moeilijk te berekenen. Het CBE krijgt wel een forfaitaire vergoeding, omdat ze werken met een OLC. Toch is deze ruim onvoldoende, indien men grondig hierin wil investeren (Departement Onderwijs en Vorming, 2010).

Een ander probleem dat zich specifiek in de gevangenis van Hasselt voordoet, is dat het OLC enkel toegankelijk is voor mannen. Het mengen van mannen met vrouwen tijdens de cursus is geen optie en het is zowel op organisatorisch vlak als op financieel vlak niet mogelijk om ook een OLC op te richten in de vrouwenafdeling (gevangenis Hasselt, 2010). Wat de onderzoekers van het LINC (2008) vervolgens ook opmerkten is dat de

uren van het OLC vaak samenvallen met andere activiteiten waaraan gedetineerden deelnemen, zoals de penitentiaire arbeid, waardoor hun deelname aan het OLC niet mogelijk is. Gedetineerden krijgen ook een aanmoedigingspremie voor het volgen van onderwijs, die gemiddeld 0.62 euro bedraagt per gevolgd lesuur. Dit ligt echter beduidend lager dan de uitkering die men krijgt als ze penitentiaire arbeid uitvoeren (+/- 1.2 euro). Om die reden zullen gedetineerden eerder opteren voor arbeid dan voor het volgen van lessen. Ze moeten immers in hun eigen behoeften voorzien en vaak kampen ze ook nog met een schadevergoeding voor het slachtoffer die nog betaald moet worden (Webros 2010).

Er wordt ook vastgesteld dat het OLC binnen de gevangenissen slechts voor een geringe tijd geopend is (zie bijlage 1). In de West- Vlaamse gevangenissen liggen de openingstijden aanzienlijk hoger dan in de andere Vlaamse regio's, dit komt wellicht doordat zij voor een deel nog door projecten van de provincie gefinancierd worden (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). Uit het onderzoek van Case en Fasenfest (2004) bij ex-gedetineerden blijkt tenslotte, dat er slechts een beperkte toegang is tot wetenschappelijke literatuur in de bibliotheek van de instelling, zodat opzoekwerk voor huiswerk soms moeilijk wordt. Het is wel mogelijk om boeken te laten overkomen uit andere bibliotheken, maar die procedure is erg omslachtig. Uit Webros (2010) weten we dat het in de Belgische gevangenissen mogelijk is om bepaalde cursussen te laten kopiëren in de bibliotheek. Dit is echter niet kosteloos. Bovendien is het aanbod aan wetenschappelijke literatuur beperkt.

3.2.3 Opmerkingen die gedetineerden aangeven over hun deelname aan het OLC

Uit de focusgroepen die het LINC (2008) heeft afgenomen in zes verschillende gevangenissen kwamen ook heel wat problemen naar voor. Een eerste punt dat werd aangehaald was een gebrek aan kennis van het OLC bij de gedetineerden. Ongeveer de helft van de gevangenispopulatie in Antwerpen zou op de hoogte zijn van het bestaan van het OLC. De gedetineerden vonden het ook een probleem dat de cursussen werden gegeven in de vorm van een cyclisch proces. De gedetineerden uit de gevangenis van Brugge haalden nog een reeks andere problemen aan. Ze vonden het een probleem dat je je opnieuw moet inschrijven voor de cursus als je van vleugel verandert. Bovendien is het

materiaal waarmee ze mogen werken heel beperkt; ze vonden ook dat de cursus zich slechts beperkt tot de pure basis en ze ondervonden dat het personeel onvoldoende is opgeleid. Opmerkingen die uit de andere gevangnissen nog naar voren kwamen waren: dat men te snel overgaat tot het toekennen van een diploma/ attest, dat men te weinig oefentijd krijgt en dat men geen hogere opleiding kan volgen (LINC, 2008).

3.3 Aanbevelingen voor het gevangisonderwijs uit de literatuur

In de literatuur komen enkele punten naar voor, waarvan de auteurs stellen dat er binnen het gevangisonderwijs rekening mee gehouden moet worden, wil men een optimale leersfeer bekomen. Eerst wordt er gekeken naar de context waarin het gevangisonderwijs wordt gegeven. Vervolgens wordt gekeken naar geschikte kwaliteiten voor het begeleidend/ onderwijzend personeel.

3.3.1 De context van het onderwijs

Deze paragraaf behandelt de voorwaarden die er in de literatuur te vinden zijn om een positieve leeromgeving te creëren voor gedetineerden. Het aanwenden van computers voor het aanleren van computervaardigheden en het adequaat verwerken van de leerstof is een punt dat zowel de begeleiders van het open leercentrum als de gedetineerden zelf aangeven (EPEA, 2009; Strawderman, 1994). Het zou ook kunnen helpen om aan het einde van een opleiding een algemene proclamatie te houden. Dit benadrukt de positieve aspecten van het behalen van een diploma of certificaat en zou de uitval van cursisten kunnen beperken (gevangenis Hasselt, 2010).

3.3.2 Kwaliteiten van het begeleidend personeel

Het is niet alleen belangrijk dat men de context aanpast om een zo goed mogelijke leeromgeving en een verhoogde effectiviteit te bereiken. Ook de vaardigheden van de begeleiders en hun interpersoonlijke verhouding met de gedetineerden leveren een belangrijke bijdrage. Strawderman (1994) haalt aan dat het belangrijkste binnen het gevangisonderwijs de band van wederzijds vertrouwen is tussen de leerkracht en de gedetineerde. Dit kan zich uiten in kleine dingen, zoals het huiswerk mee mogen nemen op de cel. Het vertrouwen tonen in de gedetineerden is belangrijk, omdat ze het vaak zelf moeilijk hebben met het vertrouwen van andere personen. Verder is het ook belangrijk dat de leerkracht over goede luistervaardigheden beschikt, zodat hij oor heeft voor wat

precies de behoefte is van de gedetineerde. Gedetineerden hebben het vaak moeilijk met het stellen van korte- of langetermijndoelen. Daarom kan het nuttig zijn de eerste gesprekken met de gedetineerden op te nemen. In deze gesprekken verantwoordt de gedetineerde waarom hij de opleiding wil volgen en wat hij wil bereiken. Op die manier kunnen in een later stadium van het traject de opnames beluisterd worden samen met de gedetineerde om de vooruitgang te bespreken en nieuwe doelen op te stellen (Strawderman 1994).

3.4 Wat verwachten gedetineerden van het onderwijs?

Binnen dit deel wordt gekeken naar wat er reeds geweten is van de verwachtingen van gedetineerden omtrent het gevangenisonderwijs. Er wordt nagegaan waar precies de overeenkomsten liggen en waar de verschillen. Aangezien er in Vlaanderen nog niet echt onderzoek hierrond is gebeurd, zal deze informatie voornamelijk ter indicatie dienen, voor de bevindingen uit de interviews die in dit onderzoek worden afgenomen. Uit het onderzoek van Case en Fasenfest (2004) bleek dat de gedetineerden verwachtten dat de certificaten die ze kregen voor het volgen van een opleiding, niet van waarde verschillen dan deze die men in de samenleving krijgt. Deze gedachte vloeit voort uit de vaststelling dat de opleiding die ze krijgen, wordt voorzien door professionele onderwijzers die naar de gevangenis toekomen. Hoewel Case en Fasenfest (2004) hierover positieve reacties kregen, bleek uit het onderzoek van het LINC (2008), dat men in de gevangenis van Merksplas vond dat men te snel overging tot het toekennen van diploma's. Wat nog opgemerkt werd door de ex-gedetineerden uit het onderzoek van Case en Fasenfest (2004) is dat men in de gevangenis niet voorbereid wordt op de nieuwe technologieën die ontwikkeld zijn, zoals bijvoorbeeld tanken met een kredietkaart. Dit werd vooral opgemerkt door degenen die een lange detentie hebben ondergaan. Men verwachtte dat men beter zou worden voorbereid op de terugkeer naar de samenleving. Dit heeft niet meteen betrekking op het OLC in se, maar zou hier wel in kunnen ondergebracht worden. Wat we uit Webros (2010) weten is dat de gevangenen meer klassikale lessen verwachtten en ook dat het aanbod in computerlessen en technische vakken groter zou mogen zijn.

3.5 Conclusie

Uit het voorgaande kan besloten worden dat het open leercentrum een vorm van onderwijs is die in bepaalde opzichten goed aansluit bij de organisatie van het gevangeniswezen (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). Gedetineerden kunnen er terecht voor enkele basisopleidingen die er worden aangeboden door centra voor Basiseducatie en centra voor volwassenenonderwijs. De opleidingen binnen het open leercentrum kunnen worden verzorgd door lesgevers uit een centrum voor basiseducatie, een lesgever uit een centrum voor volwassenenonderwijs of door een vrijwilliger die over de nodige vakkennis beschikt. Afhankelijk van de penitentiaire instelling zal een combinatie van de voornoemde actoren aangetroffen worden (Departement Onderwijs en Vorming, 2010). In het algemeen staat het consortium in voor de uitwerking van het onderwijsaanbod en, via de onderwijscoördinatoren, voor de begeleiding en ondersteuning van de gedetineerden tijdens hun opleiding. De coördinator is tewerkgesteld in de gevangenis zelf (Auxilia-Vlaanderen, 2011; CBE-Hageland, 2010; Webros, 2011; Wonderwijs, 2011).

Het Vlaams Departement (2010) reikt verschillende doelstellingen aan van het open leercentrum en stelt dat deze toe te passen zijn op het open leercentrum dat zich in de gevangenis situeert. Het open leercentrum biedt een antwoord op knelpunten die voorkomen in het gevangenisonderwijs in breed perspectief. Het speelt in op de verschillende scholingsgraden en op de verschillende niveaus van taal- en computerkennis. Hiermee komt het aan de heterogeniteit van de gevangenispopulatie tegemoet. Het OLC is flexibel, doordat de periodes waarin men les krijgt slechts kort zijn en doordat de gedetineerden ook zelfstandig een deel van de leerstof kunnen verwerken. Indien ze dit nodig vinden, kunnen ze bij de begeleiders ten rade tijdens de openingsuren van het OLC. Het gaat er dus om dat de deelnemers op hun eigen tempo de leerstof kunnen verwerken (Departement Onderwijs en Vorming, 2010; Webros, 2010). Voor de deelnemers is het hierdoor op zich niet zo erg om een les te missen. Toch is dit nadelig voor het OLC zelf. Het is immers afhankelijk voor zijn de financiering van projecten en de organisaties die het onderwijs in de gevangenis verzorgen (CBE en CVO). Deze

organisaties willen dat er voldoende deelnemers zijn, opdat zij hun financiering willen verderzetten (Webros, 2010).

Hoewel het open leercentrum voor vele gevangenen volgens het Departement Onderwijs en Vorming (2010) een goede manier is om een groot aantal gedetineerden te bereiken, aan de heterogeniteit tegemoet te komen en om verschillende praktische hindernissen te overwinnen, kent het ook zijn eigen moeilijkheden. Zo is de financiering van het OLC het grootste knelpunt in vele gevangenen. De overheid geeft geen subsidies, omdat de werking van het OLC niet past binnen de standaardberekeningen die zijn opgesteld voor de subsidiëring van het onderwijs. Het aantal deelnemers en de werkuren spelen hierin een belangrijke factor, maar dit zijn geen stabiele waarden binnen het OLC. Het Centrum voor Basiseducatie uit de desbetreffende regio krijgt wel extra fondsen voor het werken met een OLC, maar deze fondsen zijn ontoereikend. Een ander probleem zijn de beperkte tijdstippen waarin men in het OLC terecht kan. Elke gedetineerde kan slechts eenmaal per week gemiddeld één à twee uren in het OLC doorbrengen. Vaak vallen deze openingstijden dan ook samen met andere activiteiten van de gedetineerden. Hoewel de gedetineerden binnen het OLC wel met computers mogen werken, is er geen internetverbinding. Dit zou de adequate verwerking van de leerstof in de weg kunnen staan (Centrale gevangenis Leuven, 2010; Departement Onderwijs en Vorming, 2010; gevangenis Hasselt, 2010, Webros, 2010).

Wat de verwachtingen zijn van de gedetineerden over de cursus(sen) die ze binnen het OLC volgen, is in voorgaand onderzoek nog niet uitvoerig onderzocht geweest. Uit Webros (2010) is wel geweten dat de gedetineerden meer klassikale sessies en meer technische vakken verwachtten. Uit buitenlandse studies als die van Case en Fasenfest (2004) weten we dat gedetineerden hoge verwachtingen hebben van de certificaten die men aangereikt krijgt door het volgen van een opleiding. Wat de verwachtingen zijn van de gevolgen op hun verdere leven door het behalen van een diploma of certificaat in onze Belgische gevangenen, is niet geweten. Ook is er nog niet geweten of de doelstellingen die de Vlaamse overheid toeschrijft aan het open leercentrum, ook werkelijk naar het open leercentrum in de gevangenis kunnen worden overgebracht. Uit de literatuur valt

ook af te leiden dat er geen eenheid is in de manier waarop de open leercentra in de verschillende Vlaamse gevangenissen georganiseerd zijn. De inspanningen die gedaan worden voor de financiering van de open leercentra, variëren bovendien naargelang de regio waarin de gevangenis zich situeert.

4. Probleemstelling

In deze paragraaf wordt besproken op welke probleemstellingen in dit onderzoek een antwoord wordt gezocht. Deze probleemstellingen vormen de leidraad voor de interviews die worden opgesteld. In het besluit van de literatuurstudie wordt aangehaald dat er nog onvoldoende onderzoek is uitgevoerd naar de doelstellingen van een open leercentrum in de gevangenis. Er is ook nog weinig geweten over welke kansen de betrokken personen zien in een open leercentrum in de gevangenis. Tot slot is er nog geen overzicht van de problemen die zich voordoen in en rond de open leercentra vanuit de verschillende gevangenissen. Hierbij kan ook de vraag gesteld worden of er, vanuit de verschillende invalshoeken, zich mogelijke oplossingen aanbieden. De probleemstellingen die gehanteerd worden, zijn de volgende.

1. Welke doelstellingen schuilen achter een open leercentrum in de gevangenis?
2. Welke kansen zien de betrokken partijen in het open leercentrum?
 - a. De deelnemende gedetineerden?
 - b. De begeleiders van het open leercentrum en de onderwijscoördinatoren?
3. Welke moeilijkheden kent het open leercentrum in de gevangenis?
 - Zijn er mogelijke oplossingen?

Gezien de inhoud van de probleemstelling een diepgaande aanpak vereist, wordt gekozen voor een kwalitatieve insteek voor het onderzoek. Binnen dit kader gekozen wordt er gekozen voor het afnemen van diepte-interviews in verscheidene Vlaamse gevangenissen. Ter verduidelijking van de probleemstellingen worden enkele concepten die erin voorkomen, uitgelegd.

Doelstellingen: onder het concept ‘doelstellingen’ wordt hier begrepen wat men wil bereiken met het open leercentrum in de gevangenis. Dit onderzoek tracht de achterliggende idee van het open leercentrum in de gevangenis te vatten.

Kansen: de kansen worden uitgedrukt in mogelijkheden die het open leercentrum biedt aan de betrokken personen, voornamelijk aan de gedetineerden. Het betreft mogelijkheden die een surplus vormen voor het gevangenisonderwijs en in het klassikale aanbod moeilijk of niet terug te vinden of te realiseren zijn.

Gedetineerden: in dit onderzoek worden onder ‘gedetineerden’ de veroordeelde gevangenispopulatie gerekend. Het gaat hier dan zowel over veroordeelden als over geïnterneerden. Voor sommige gevangenissen vallen ook de beklaagden binnen deze doelgroep. Ook de uit handen gegeven jongeren vallen onder dit concept. Het concept wordt hier dus ruimer ingevuld dan in zijn gangbare betekenis.

Begeleiders van het open leercentrum: de invulling van deze groep is gebaseerd op wat geweten is uit de literatuurstudie. Het gaat hier om lesgevers vanuit de centra voor volwassenenonderwijs, lesgevers van de centra voor basiseducatie en om vrijwilligers vanuit verschillende instanties die de gedetineerden in de open leercentra begeleiden.

5. Toegepaste methodiek

Er werd in dit onderzoek geopteerd voor een kwalitatieve benadering van de probleemstelling. Kansen en situaties die men moet zien opgelost krijgen, kunnen immers moeilijk uitgedrukt worden in cijfers. Die keuze werd vrijwel meteen gemaakt, van zodra het onderwerp van het onderzoek vast lag. Binnen kwalitatief onderzoek heb je echter nog verschillende wijzen om je probleemstelling te benaderen. Hierover werd echter lang getwijfeld. De eerste idee dat naar voren werd geschoven, was het werken met focusgroepen. Hierbij was het de bedoeling om in enkele gevangenissen zowel een focusgroep te houden van de gedetineerden als van het personeel dat instaat voor de begeleiding van het open leercentrum. Van dit idee werd afgestapt, omdat er maar één onderzoeker ter plaatse zou zijn en de regel hiervoor stelt dat men best met zowel een

moderator als een observator werkt. De kwaliteit van de focusgroepen zou dus in het gedrang kunnen komen door het werken met slechts één onderzoeker die bovendien nog geen ervaring heeft met het afnemen van een focusgroep.

De volgende idee die naar voor kwam, was het uitvoeren van een casestudie. Praktisch leende de centrale gevangenis van Leuven zich daar perfect voor. Van dit pad werd echter afgestapt toen de probleemstelling zijn concrete vorm kreeg. Antwoorden op de vraag naar structurele en inhoudelijke aanpassingen van een open leercentrum kunnen niet gebaseerd zijn op de werking van één gevangenis. Bovendien vormt Leuven Centraal met zijn open-deur-regime de uitzondering onder de gevangenissen. België kent verscheidene types gevangenissen en in bijna elke gevangenis wordt een voor die gevangenis typerend regime toegepast. Daarom werd voor dit onderzoek geopteerd om te werken met individuele interviews. Die interviews zouden dan worden afgenomen van verscheidene onderwijscoördinatoren, lesgevers in het open leercentrum en gedetineerden, verspreid over verschillende gevangenissen. In één gevangenis deed de gelegenheid zich voor een interview af te nemen van de directeur. Van deze opportunistische gelegenheid werd bijgevolg gebruik gemaakt. De probleemstellingen werden, tijdens de eerste week van de stage, met de stagemeester overlopen en aangepast waar nodig, zodat ze overeenstemden met de verwachtingen van de stageplaats over het onderzoek.

Er werd hier gekozen voor een theoretische steekproeftrekking. Omwille van het korte tijdsbestek en de lange afstanden, werd ervoor gekozen niet in elke gevangenis langs te gaan. Op basis van de lijst met onderwijscoördinatoren die ik van mijn stagemeester kreeg, werd er contact opgenomen met onderwijscoördinatoren van verscheidene gevangenissen, verspreid over Vlaanderen, om hun medewerking voor het onderzoek te vragen. Veel onderwijscoördinatoren reageerden hier meteen positief op en hielpen bij het verdere contact met de desbetreffende leerkrachten in het open leercentrum. De leerkrachten die deel uitmaken van de steekproef zijn dus via de sneeuwbalmethode bereikt. Wat het interview met de gevangenisdirecteur betreft, werd op een opportunistische wijze tewerkgegaan. Hiervoor werd aldus op voorhand geen interview

opgesteld en de data die uit het interview gegenereerd konden worden, zijn bijgevolg uiterst beperkt. De onderzoeker heeft in drie gevangenissen meegelopen met de onderwijscoördinator. In twee van die gevangenissen is er een open leercentrum aanwezig (Leuven Centraal en Oudenaarde). In deze gevangenissen werd toestemming verleend om het open leercentrum in de desbetreffende instelling bij te wonen en daar aan de deelnemende gedetineerden enkele vragen te stellen. De onderwijscoördinatoren werden erbij betrokken, omdat zij het onderwijs in de gevangenis organiseren en evalueren. De lesgevers hebben dan weer meer kennis van de gang van zaken tijdens de openingsuren van het open leercentrum. Bovendien kunnen ze meer vertellen van de structurele kant van de organisatie van waaruit ze werken. De open leercentra in de gevangenissen zijn immers vaak afhankelijk van de investeringen en de input van deze organisaties.

Om de kwaliteit van de interviews te waarborgen, werd toestemming gevraagd om de interviews op te mogen nemen met een dictafoon. Die toestemming kon zonder probleem in de meeste gevangenissen bekomen worden. In de andere gevangenissen werd het interview dan afgenomen in een afzonderlijke ruimte waar het gebruik van de bandrecorder wel werd toegestaan. Enkel in de gevangenis van Tongeren was er een probleem met de bezoekstoelating en werd het interview schriftelijk afgenomen. Voor de gedetineerden zou er een extra toestemming nodig zijn om opnames te mogen maken tijdens een interview. Omdat de vragenlijst die voor de gedetineerden werd opgesteld, relatief kort en eenvoudig was, werd ervoor gekozen deze schriftelijk af te nemen. De nota's werden genomen door de onderzoeker zelf, gezien een groot deel van de bevraagde gedetineerden moeilijkheden hebben met lezen en schrijven. Voor zowel de lesgevers, de gedetineerden als de onderwijscoördinatoren, werd een aparte vragenlijst opgesteld. De vragenlijst die opgesteld werd voor de onderwijscoördinatoren is terug te vinden in bijlage 2. De vragenlijsten zijn opgesteld gedurende de tweede week van de stage bij het Vlaams Ondersteuningscentrum voor Volwassenenonderwijs, nadat er reeds voldoende kennis over de structuur van het gevangenisonderwijs verworven werd. In de vragenlijst voor de onderwijscoördinatoren werden aparte vragen ingebouwd voor de

onderwijscoördinatoren die geen open leercentrum (meer) in hun gevangenis hebben. De vragenlijsten zijn gecontroleerd door de stagemeester alvorens ze werden afgenomen.

De gerealiseerde steekproef ziet er als volgt uit. Acht van de dertien onderwijscoördinatoren werden bevraagd. Er werden ook een leerkracht van basiseducatie, twee leerkrachten van volwassenenonderwijs en een leerkracht vanuit Jongerenwelzijn in de steekproef opgenomen. Omdat er ook gekeken wordt naar de kansen die het open leercentrum aan gedetineerden biedt, werden ook aan drie gedetineerden uit de gevangenis van Oudenaarde en vier gedetineerde uit de gevangenis van Leuven Centraal, vragen gesteld. De gelegenheid deed zich voor om ook aan een directeur van Merksplas vragen te stellen. De deelname berust op vrijwilligheid en op de variatie aan informatie die de respondenten konden bieden. De steekproef moest zowel gevangnissen weerspiegelen die langgestraften onder zich hebben als arresthuizen. Er werden in de steekproef ook onderwijscoördinatoren opgenomen die geen open leercentrum in hun gevangenis hebben of bij wie het open leercentrum na verloop van tijd gesloten is. Qua spreiding zijn er geen inperkingen gedaan. De respondenten dekken de volledige Vlaamse populatie. De bevraagde onderwijscoördinatoren komen uit de provincies Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Vlaams Brabant, Antwerpen en Limburg. Enkel Brussel, waarvoor deze bevraging ook een deel spreekt, is niet via een interview bevraagd geweest. De reden hiervoor is dat op dit moment daar grotendeels een andere problematiek speelt die losstaat van het OLC. Het consortium heeft daar minder middelen, gezien de Vlaamse Overheid vindt dat ook het Franstalig gebied daarin zijn steentje moet bijdragen. Gezien men in de gevangenis van Vorst toch een poging doet om aan een open leercentrum te werken, werd de onderwijscoördinator van Brussel via mail gecontacteerd. Er werd haar gevraagd welke problemen er met het open leercentrum zijn. Ook de doelstellingen achter het open leercentrum en de mogelijkheden die het voor de gedetineerden biedt, werden haar via mail bevraagd. Van de andere onderwijscoördinatoren werd persoonlijk een interview afgenomen dat met een dictafoon werd opgenomen.

De leerkrachten zijn allemaal persoonlijk bevroegd geweest. Drie van de vier interviews zijn opgenomen met een dictafoon. Één interview werd schriftelijk afgenomen, wegens problemen met de materiaaltoelating binnen de gevangenis. Dit interview heeft dan wel langer geduurd, opdat het zo volledig en correct mogelijk zou verlopen. De leerkrachten die bevroegd zijn, kwamen ook uit verschillende uithoeken van Vlaanderen. Ze komen uit de provincies Waals-Brabant, West-Vlaanderen, Limburg en Antwerpen. Vrijwilligers werden in dit onderzoek niet bevroegd, gezien ze niet werken vanuit een centrum en deze insteek een belangrijk onderdeel uitmaakt voor de afbakening van de steekproef. Ook werden in de gevangenissen waar ze met vrijwilligers werken, de vrijwilligers vaak ingezet ter ondersteuning of voor bijles. Daarom zijn zij hier buiten beschouwing gelaten.

Gezien tijdens de stage enkele dagen meegelopen werd met de onderwijscoördinatoren van Oudenaarde en van Leuven Centraal. Werd vanuit die gevangenissen de mogelijkheid gecreëerd om tijdens de stage deel te nemen aan het open leercentrum om daar enkele gedetineerden te bevroegen. In Leuven Centraal gebeurde dit door één onderzoeker die de vragen stelde en het antwoord van de gedetineerden noteerde. Dit werd gedaan omdat er niet van elke gedetineerde verwacht kan worden dat hij de vragen meteen begrijpt als hij ze leest en er ook concreet op kan antwoorden. Bij een mondelinge afname van de vragenlijst konden de vragen van de gedetineerden ook beantwoord worden of kon er meteen worden ingespeeld, wanneer duidelijk werd dat de gedetineerde de vraag niet begreep. In oudenaarde werd er beroep gedaan op een medestagiair om de antwoorden te noteren.

Achteraf werden de interviews uitgetypt en bijgehouden op een persoonlijke stick, zodat er niemand aan de inhoud van de interviews aan kon. De dictafoon wordt ook enkel voor persoonlijk gebruik gehanteerd, zodat ook het audiomateriaal gewaarborgd blijft. Het audiomateriaal wordt verwijderd, zodra het rapport gefinaliseerd is. Op vraag van enkele respondenten werden de citaten die van hen afkomstig waren, voorgelegd ter goedkeuring. De volledige resultaten werden vooraf niet voorgelegd aan de respondenten, dit werd bewust gedaan om contaminatie te vermijden. Gezien het OLC in elke gevangenis lichtelijk anders georganiseerd is, leggen verschillende respondenten vaak

een andere nadruk op de problemen die zich voordoen. Om de verwerking van de resultaten zo objectief mogelijk te houden, werden de volledige resultaten niet voorgelegd.

Het coderen gebeurde per zin(sdeel). Eerst werden de eerste twee interviews gecodeerd, zodat er al een kleine codeboom onstond. Hierdoor was het ook eenvoudiger om een idee te krijgen waarop in de volgende interviews gefocust moest worden. In de daarop volgende interviews werden dan de overbodige vragen weggelaten. De overige interviews werden gecodeerd nadat alle interviews afgenomen en uitgetypt waren. Op basis van al de interviews is de codeboom ontstaan die in bijlage 5 terug te vinden is. Op basis van de eerste twee interviews, in combinatie met de interviews van de gedetineerden die in Oudenaarde afgenomen zijn, werden aparte resultaten onttrokken voor een verkennend rapport dat gericht is op het open leercentrum van Oudenaarde. De resultaten van dit rapport zitten mede verwerkt in de data die gegenereerd zijn voor dit rapport, omdat ze op dezelfde onderzoeksvragen gebaseerd zijn. Dit rapport gaat echter veel ruimer en beslaat een grotere problematiek dan die in Oudenaarde naar voor gekomen is.

6. Resultaten

Hier volgt een uiteenzetting van de resultaten die werden bekomen uit de gegenereerde data. In het eerste deel wordt uitgelegd welke doelstellingen schuilen achter een open leercentrum in de gevangenis, zoals is gebleken uit de afgenomen interviews. Daarna wordt overlopen welke kansen een open leercentrum kan bieden voor de gedetineerden en dit zowel vanuit het perspectief van het educatief personeel als vanuit het perspectief van de gedetineerden. Tot slot wordt uitvoerig aandacht besteed aan de knelpunten waarmee het open leercentrum in de gevangenis te maken heeft en of daarvoor eventuele oplossingen te vinden zijn. Het dient benadrukt te worden dat deze resultaten slechts spreken voor de bevraagde populatie, die welliswaar een groot deel van de doelgroep representeert, maar niet de volledig beoogde populatie dekt.

6.1 Doelstellingen van het open leercentrum in de gevangenis

Uit de interviews kunnen in grote lijnen vijf doelstellingen van een open leercentrum in de gevangenis onttrokken worden. Een groot deel van de bevroegde populatie stelt dat het doel van een open leercentrum in de gevangenis ‘het aanvullend werken op de lessen’ is. Zowel een leerkracht van het CBE als van het CVO gaven dit uitdrukkelijk aan in hun interview. Een viertal onderwijscoördinatoren legden hier eveneens de nadruk op. Zo kunnen bijvoorbeeld computerlessen aangevuld worden door momenten in het open leercentrum waarop men kan inoefenen wat men in de les gezien heeft. Het is moeilijk om deze vaardigheden onder de knie te hebben door ze eenmalig in de les te hebben gedaan en ze daarna een lange tijd niet meer te doen. Zo stellen twee leerkrachten uit het volwassenenonderwijs en twee onderwijscoördinatoren.

“Het open leercentrum is iets wat veel mensen bereikt en het is een aanvulling op het groepsaanbod, dus dat is zeker de moeite om dat te doen.” (geïnterviewde 10)

“Het kan een goede aanvulling zijn op een groepsaanbod: het open leercentrum schept de mogelijkheid om bepaalde moeilijkheden rond geleerde stof verder in te oefenen.” (geïnterviewde 13)

Aansluitend hierbij wordt nog een tweede doelstelling aangehaald. Het open leercentrum in de gevangenis zou ertoe dienen de eigen capaciteiten van de gedetineerden bij te kunnen schaven. Dit bijschaven zou zowel het maken van extra oefeningen, het krijgen van extra uitleg, als het werken aan basisvaardigheden of andere vaardigheden waarin men blijkt tekort te schieten in andere lessen, inhouden. Dit is een doelstelling die voornamelijk door drie leerkrachten werd aangehaald alsook door drie onderwijscoördinatoren. Het moet ook een mogelijkheid zijn voor de gedetineerden om een les in te halen wanneer ze die gemist hebben.

“Ook dat ze zich kunnen bijschaven wanneer ze bijvoorbeeld in de les merken: “Ik weet niet meer hoe dat moet, werken met procenten”.” (geïnterviewde 5)

“Ondersteunend: mensen die in het groepsaanbod zitten en lessen missen of mensen die extra moeten oefenen om de doelen te kunnen halen, die kunnen terecht in het OLC.” (geïnterviewde 10)

“Je biedt hen toch de mogelijkheid om bij te scholen of om te scholen of nieuwe dingen bij te leren, wat eigenlijk tot de fundamentele rechten van de mens hoort. Het recht op opleiding dat kan je niemand ontfeggen, ook een gedetineerde niet.” (geïnterviewde 11)

Een leerkracht en twee onderwijscoördinatoren stellen dat je als je zelfstandig studeert altijd op een punt kan komen waar je vast zit. Je moet dan op iemand beroep kunnen doen om vragen te stellen en weer verder te kunnen. Dit is dan ook een derde doelstelling van een open leercentrum in de gevangenis: de (leer)zelfstandigheid van de gedetineerden bevorderen.

“Men kan nu een deel les geven, maar de zelfverantwoordelijkheid en zelfstandigheid worden belangrijker. Dus zelfredzaamheid dat is hier één van de belangrijkste doelstellingen. Buiten houdt niemand hun hand nog vast.” (geïnterviewde 9)

“Open leren veronderstelt zelfstandig werken.” (geïnterviewde 10)

De vierde doelstelling die werd aangehaald door vier onderwijscoördinatoren en een leerkracht, is dat de gedetineerden er terecht kunnen met een individuele leervraag. Niet elke gedetineerde vindt in het groepsaanbod terug wat hij wil studeren. Het is onmogelijk om voor elke opleidingswens van elke gedetineerde een groepsaanbod te voorzien. Voor het inrichten van een groepsaanbod, moet men een minimumaantal cursisten bereiken. De gedetineerden die zich in een ander onderwerp willen verdiepen of op een aangepast niveau willen studeren, kunnen dan terecht in het open leercentrum. Ze kunnen hierbij beroep doen op de begeleiding om aan het gepaste materiaal te geraken.

“Het OLC is ter beschikking voor mensen die zelf een leervraag hebben.”
(geïnterviewde 1)

“Je gaat er naartoe met een individuele leervraag en op die vraag probeert men een antwoord te zoeken, maar het is dus uiterst beperkt.” (geïnterviewde 4)

“We hebben dat eigenlijk ingericht omdat we niet op elke leervraag die de gedetineerden hadden een passend antwoord konden bieden. Het is niet dat als één iemand Italiaans wil leren dat we een les italiaans kunnen oprichten.”
(geïnterviewde 5)

De vijfde doelstelling die naar voor gekomen is, is het werken aan een moderner gevangenisstelsel. Deze doelstelling is gebaseerd op de uitspraak van één leerkracht van volwassenenonderwijs, maar wordt vernoemd omdat ze een bijzonder gedachtegoed uitdrukt. De leerkracht stelde dat men via een open leercentrum kan werken aan een moderner gevangenisstelsel. Binnen het open leercentrum kunnen initiatieven worden opgesteld die een opstap zouden kunnen vormen naar een beter en moderner gevangenisstelsel.

“Het open leercentrum is eigenlijk een poging om...om hier vernieuwend te werken, om hier zaken in gang te steken die op lange termijn zouden kunnen leiden tot een moderner gevangenisstelsel.” (geïnterviewde 3)

“Ja als wij het hier zouden opgeven... Hoe zou ik dat zeggen? Dan geef je eigenlijk de kleine aanzetten tot een ander en beter systeem op.” (geïnterviewde 3)

6.2 Kansen die het open leercentrum aan de gedetineerden biedt

Binnen dit deel worden de kansen aangehaald die de betrokkenen zien in een open leercentrum in de gevangenis. Op de eerste plaats wordt er gekeken naar de kansen vanuit het perspectief van het educatief personeel. Hieronder worden de onderwijscoördinatoren

en de leerkrachten gerekend. Vervolgens worden de kansen vanuit het perspectief van de gedetineerden besproken.

A. Het educatief personeel

Als eerste wordt er opgemerkt door twee onderwijscoördinatoren dat het open leercentrum een plaats is waar gedetineerden die op zelfstandige basis studeren naartoe kunnen komen om uitleg te vragen. Die uitleg wordt gegeven door een professioneel iemand. Iemand die opgeleid is om les te geven en de gedetineerden het juiste materiaal kan aanreiken.

“En ook om ze verder te helpen als ze vastzitten. Zelfstandig leren dat veronderstelt dat je waarschijnlijk wel punten hebt waar je niet meer over geraakt en je helpt ze dan over die punten te gaan, zodat ze weer verder kunnen.”
(geïnterviewde 2)

“De meesten denken van: zelfstandig leren dat kan toch ook op cel en de meesten hebben toch een computer... maar als je vast zit, zit je vast. Die begeleiding is in het open leercentrum wel een belangrijk aspect.” (geïnterviewde 5)

Een leerkracht benadrukte ook dat in het open leercentrum de gedetineerden hun vaardigheden verder kunnen ontwikkelen en zich verder kunnen ontplooien. Volgens de leerkracht zouden de gedetineerden daardoor ook beter kunnen functioneren.

“Ik vind dat wij ook moeten zorgen voor een betere ontplooiing en dat een beter ontplooid mens ook beter zal functioneren.” (geïnterviewde 2)

Een andere leerkracht benadrukte dat het werken met gedetineerden in een open leercentrum, de gedetineerden de kans geeft om zich in iets te verdiepen. Door een gedetineerde de kans te geven zich bezig te houden met wat hem interesseert, zou deze daar zijn weg in kunnen vinden en ook na zijn vrijlating op het rechte spoor kunnen

blijven. Door het productief bezig zijn in het open leercentrum zou de kans erin zitten dat hervat voorkomen wordt.

“Ik weet dat waarschijnlijk maar een heel klein percentage van mijn inspanningen renderen, maar als ik hier x-aantal jaren kom en in mijn ogen, stel dat dat nu één of twee zware misdaden zou voorkomen, dan denk ik dat ik de maatschappij een grote dienst bewezen heb.” (geïnterviewde 3)

B. De gedetineerden

Uit de interviews van drie leerkrachten blijkt dat het open leercentrum voor de gedetineerden een mogelijkheid is om sociaal contact te hebben. Dit contact zoeken ze voornamelijk bij de lesgevers zelf. Ze kunnen er hun verhaal doen zonder dat daar enig gevolg aan vasthangt. Ze zien het ook als een kans om in contact te komen met wat er in de buitenwereld gebeurt.

“Of ook over studeren, dan volgen ze een cursus rijbewijs en dan beginnen ze te vertellen hoe dat ze hun rijbewijs verloren zijn. En waarom dat dat belangrijk is of waarom dat dat niet lukt.” (geïnterviewde 2)

Een andere kans die twee gedetineerden, een onderwijscoördinator en een leerkracht aanhalen, is dat het open leercentrum aan de gedetineerden de mogelijkheid geeft om samen te werken rond iets. Zo kunnen de gedetineerden hun oefeningen vergelijken of samen studeren voor een examen. Ook het leren samenwerken op zich is iets waar het open leercentrum de gelegenheid voor creëert.

“Je kan je leerstof of oefeningen vergelijken met een medestudent.” (gedetineerde O1)

“Ik kan hier veel beter mensen leren kennen en soms kan ik er dan hier ook mee samenwerken.” (gedetineerde L3)

Het open leercentrum schept voor de gedetineerden de gelegenheid om extra oefeningen te maken op wat ze in de les zien. Bovendien kunnen ze er hun examen voorbereiden of lesvoorbereidingen maken. Vier gedetineerden haalden dit aan in een gesprek met hen. Ook een leerkracht vermeldde dit in een interview.

“Ik kom hier om de cursussen bedrijfsbeheer en autocad te onderhouden.”
(gedetineerde L4)

“Ik kom om mijn examen in te oefenen.” (gedetineerde O1)

Vaak wordt het open leercentrum ook gebruikt om brieven te schrijven. De gedetineerden maken dan gebruik van de professionele begeleiding om hun brieven na te kijken. Er komen ook gedetineerden die van anderstalige origine zijn om hulp te vragen bij het schrijven van brieven, omdat ze het Nederlands nog niet zo goed beheersen. In die zin wordt er dan ook educatief gewerkt rond lees- en schrijfvaardigheden. Ze kunnen ook hun officiële brieven naar hun advocaat laten nalezen. Één van de leerkrachten, twee onderwijscoördinatoren en drie gedetineerden, vermelden dit in hun interview.

“Ik typ hier brieven voor mijn familie.” (gedetineerde L2)

“Zo kan ik buiten ook werken met computers en brieven schrijven.” (gedetineerde L3)

Drie onderwijscoördinatoren, drie gedetineerden en een leerkracht benadrukten ook het belang van de individuele begeleiding. Gedetineerden kunnen er komen werken aan hun eigen ding en kunnen specifieke vragen stellen wanneer ze vast zitten of over een bepaalde oefening. Die individuele aandacht is niet altijd mogelijk binnen het klassikale aanbod. Hierbij aansluitend wordt door twee leerkrachten en een onderwijscoördinator gesteld dat het open leercentrum ook de drempel verlaagt om vragen te stellen. Er heerst in de gevangenis een machocultuur en soms is het niet makkelijk voor een gedetineerde om toe te geven dat je iets niet kan. Dit is zeker niet eenvoudig wanneer het om

basisvaardigheden als moeilijkheden met lezen en schrijven gaat. In het open leercentrum is ieder met zijn eigen ding bezig en weten de andere gedetineerden vaak niet waar je mee bezig bent. Ze vinden het dan minder moeilijk om vragen te stellen aan de leerkracht.

“Ja de individuele aandacht. Ze kunnen me roepen en zeggen van: kijk, kunt ge me dat een keer uitleggen?” (geïnterviewde 2)

“De begeleiding is goed, wat ze kunnen je helpen als je niet meer verder kan en ze kunnen ook vernieuwingen in programma’s duidelijk maken.” (gedetineerde L1)

“We werken ook met lager geschoolden en zeker voor die groep is dat wel belangrijk, want die voelen vaak veel schaamte om in een les toe te geven dat ze niet goed kunnen lezen of schrijven. Het is dus voor hun veel makkelijker om naar het open leercentrum te gaan, want de anderen weten dan niet of, toch niet altijd, waar je mee bezig bent en waarom.” (geïnterviewde 5)

“We hebben voor NL voor anderstaligen een aantal CD’s liggen, maar die worden eigenlijk onderbenut. Ze geven niet graag toe dat ze de taal niet kennen, ook hierbinnen niet.” (geïnterviewde 11)

Wat de gedetineerden zelf ook aanhaalden is dat ze naar het open leercentrum komen om te leren werken met een computer. Het huren van een computer is voor velen vaak te duur of de wachttijden zijn zo lang, dat ze het open leercentrum als alternatief gebruiken. Ze willen in het open leercentrum ook vaardigheden verwerven die ze zouden kunnen gebruiken in een toekomstige job. De computerprogramma’s veranderen vaak en ze willen bijblijven met de evoluties ervan. Vijf van de bevraagde gedetineerden en een leerkracht haalden dit aan in hun gesprek.

“Ik wil de vaardigheden die ik hier op de computer leer eventueel gebruiken voor stoktelling.” (gedetineerde L1)

“Ik volg computerles en ik leer hier typen, schrijven, de basis van computer.”
(gedetineerde L3)

Nog twee andere mogelijkheden die de gedetineerden zien in het open leercentrum zijn ‘het even van de cel af kunnen zijn’ en ‘het werken naar de strafuitvoeringsrechtbank toe’. De eerste kans werd aangehaald door een gedetineerde, twee onderwijscoördinatoren, een leerkracht en de gevangenisdirecteur. De tweede kans werd vermeld door een gedetineerde, twee leerkrachten en een onderwijscoördinator.

“Ik denk ook dat het goed is om ze in een bepaalde ruimte brengen uit hun cel, omdat dat toch ook zwaar weegt.” (geïnterviewde 4)

“Ik kom mijn excel en zo opfrissen, omdat ik in mei voor de SURB moet komen en dan maak ik meer kans op VI. Ik kon al wel met de computer werken, maar nu zijn veel programma’s vernieuwd. Vroeger had je Word ’95. Nu is er al een heel andere versie, dus ik moet blijven.” (gedetineerde L1)

Tot slot kan hier nog aan toegevoegd worden dat het open leercentrum de gedetineerden ook de kans geeft om mensen te leren kennen. Dit wordt door zowel een leerkracht al drie gedetineerden aangehaald. Aan de andere kant stellen een gedetineerde en twee onderwijscoördinatoren dat het open leercentrum ook een ideale plaats is voor mensen die niet functioneren in groep en zich om die reden niet inschrijven in het klassikaal systeem. Ze kunnen dan perfect op zichzelf studeren in het open leercentrum en toch beroep doen op een leerkracht voor de nodige begeleiding.

“Je kan hier ook volk leren kennen.” (gedetineerde L2)

“Soms is het handig voor als je niet goed met iedereen overweg komt en dat kan in een groepsles wel eens voorvallen.” (gedetineerde L4)

“Ik denk ook dat het een mogelijkheid is voor mensen die niet in groep kunnen studeren. Ik heb bijvoorbeeld vaak geïnterneerde mensen, waarvoor wordt gebeld omdat ze geïnteresseerd zijn in het volgen van een les, maar die het niet zien zitten om te starten in een groep van 15 mensen. Een open leercentrum kan in die zin wel soelaas brengen omdat ze daar met minder zitten en omdat ze daar individueel kunnen werken.” (geïnterviewde 6)

6.3 De moeilijkheden rond het open leercentrum

De moeilijkheden rond het open leercentrum die in deel deel aan bod komen, moeten met enige nuance gelezen worden. Het is niet zo dat in elke gevangenis het open leercentrum niet goed werkt. Dit zou een foute conclusie zijn. In dit deel wordt weergegeven welke problemen er zich allemaal voordoen. Dit hoeft niet in elk open leercentrum zo te zijn.

Een eerste aandachtspunt dat ter sprake kwam, is dat in bepaalde gevangenissen het open leercentrum niet populair is bij gedetineerden. Dit werd aangehaald door een leerkracht en twee onderwijscoördinatoren. Aan de andere kant waren er ook vier onderwijscoördinatoren die vertelden dat ze een hoog aantal aanwezigheden hadden in het open leercentrum van de gevangenis waarin ze werkten. Er kan hier worden aangehaald dat in de gevangenissen, waar wordt aangegeven dat het open leercentrum niet zo populair is, het voornamelijk om langgestraften gaat. In de gevangenissen waar het open leercentrum wel goed lijkt te werken, betreft het drie arresthuizen en één gevangenis waar langgestraften verblijven. Er mag hier wel niet zomaar geconcludeerd worden dat het open leercentrum vooral een goed systeem is voor arresthuizen. Dit gegeven is immers niet onderzocht geweest.

“Ik ben er niet mee gestopt, maar ik heb momenteel geen mensen voor theorie rijbewijs dus euh...” (geïnterviewde 2)

“Het probleem was dat we met een tekort aan cursisten zaten. De moeilijkheid met een open leercentrum is dat je het aantal cursisten niet te hoog kan maken, omdat een leerkracht dat gedifferentieerd moet kunnen opvolgen.” (geïnterviewde 6)

“Moest dat er niet zijn, denk ik dat we hier in [...] en dat is nu het enige wat we juist wel hebben, wat ook goed draait en geëvalueerd wordt en intussen ook aan bekendheid heeft gewonnen.” (geïnterviewde 8)

Wat door vier onderwijscoördinatoren werd aangegeven is dat het systeem van een open leercentrum enkel hooggeschoolden aanspreekt. Niet elke gedetineerde is in staat om op zelfstandige basis een cursus te verwerken. Zeker niet degenen die laaggeschoold zijn of slechts de basis van Nederlands kennen. In andere gevangenissen merkt men dan weer op dat ook laaggeschoolden er zich door aangesproken voelen. Uit de interviews bleek da nook dat die gevangenissen het concept van het open leercentrum op een lichtelijk andere wijze invullen.

“Omdat ik toch veronderstel dat ik een beetje inzicht heb in hetgeen dat ik zou willen. De meeste gedetineerden kunnen dat niet. Dus ofwel verander je de formule van het OLC, ofwel is het alleen maar voor hooggeschoolden, maar er zijn er hier geen dus schaf het dan af.” (geïnterviewde 1)

“Ik denk voor de hooggeschoolde mensen dat het een meerwaarde is, omdat er meestal op de middenmoot wordt gefocust.” (geïnterviewde 6)

Een leerkracht en vooral een onderwijscoördinator benadrukten dat het bekendmaken bij de gedetineerden een probleem is. Ze schrijven de lage cijfers op de aanwezigheidslijsten gedeeltelijk toe aan het feit dat de gedetineerden vaak niet weten wat een open leercentrum is en wat ze er kunnen komen doen. In de gevangenissen waar het wel goed draait gaven twee onderwijscoördinatoren aan dat het open leercentrum onder de gedetineerden reeds een grote bekendheid had verworven. Vaak is niet alleen het probleem dat de gedetineerden niet bekend zijn met het systeem, maar ook de leerkrachten. Zo stelt een onderwijscoördinator. Een andere onderwijscoördinator bevestigde dit standpunt en voegde eraan toe dat de leerkrachten het wel zouden moeten weten, maar dat de vrijwilligers die soms worden ingezet het systeem vaak zelf niet

kennen. Als de leerkrachten en de vrijwilligers niet op de hoogte zijn van het open leercentrum en zijn werking, zullen ze ook minder vlug gedetineerden doorverwijzen.

“I: En weten zij dat ook dat er een dergelijk aanbod is?”

R: Ik denk niet dat zij weten wat ze hier kunnen komen doen.” (geïnterviewde 2)

“Een bijkomend probleem is dat we zowel met professionele leerkrachten werken- en die horen het open leren zo wel wat te kennen en daar ook naar door te verwijzen- maar we hebben ook vrijwilligers en daarvoor staat het open leercentrum verder van hun bed.” (geïnterviewde 5)

“Ik denk dat dat zo goed draait, omdat het iets is dat er al zo lang is en dat goed bekend is geraakt bij de gedetineerden, bij de lesgevers, bij het personeel...” (geïnterviewde 10)

Een ander punt dat twee onderwijscoördinatoren aanhaalden is de beperkte computerkennis waarover een deel van de gevangenispopulatie beschikt. In een open leercentrum in de gevangenis staan voornamelijk computers ter beschikking voor de gedetineerden. Wanneer je niet over bepaalde basiscomputervaardigheden beschikt, kan je niet naar het open leercentrum komen om je daar bij te schaven.

“Ik heb dan geprobeerd om de mensen die rijbewijs of ICT-vaardigheden willen leren naar het open leercentrum te sturen. Maar als je ze een cursus geeft en je hebt mensen die nog maar net een computer weten aan te zetten dan kom je ook nergens.” (geïnterviewde 1)

“Dat is hetzelfde als dat project dat ze nu bij de VDAB aan het doen zijn en in mijn ogen, zeker voor de laag geschoolden die dan een computer krijgen, werkt dat niet. Sommigen kunnen echt nog niet daarmee werken en hebben nog geen basisvaardigheden met de computer. Je kan daar geen computer zetten en zeggen: “doe nu maar.”” (geïnterviewde 8)

Een groot probleem dat door twee leerkrachten en vijf onderwijscoördinatoren aangehaald is, is dat er geen structurele middelen zijn. De financiering van de open leercentra wordt in veel gevangenissen gedekt door de centra die instaan voor het onderwijs in de gevangenis. Afhankelijk van de situatie gebeurt dit door de centra voor basiseducatie of door de centra voor volwassenenonderwijs. De centra voor basiseducatie krijgen hiervoor niets in ruil, waardoor centra, die in meerdere gevangenissen een onderwijsaanbod moeten voorzien, vaak van het concept ‘open leercentrum in de gevangenis’ afstappen. Zonder financiële steun is het voor zo’n centrum zwaar om de kosten van een open leercentrum te kunnen dekken. In de West-Vlaamse regio’s wordt de financiering van het open leercentrum ondersteund door projectmiddelen. Deze projectmiddelen zijn echter ontoereikend om de volledige kosten te dekken, zodat de centra voor basiseducatie nog steeds een grote bijdrage moeten leveren. Bovendien zijn de projectmiddelen die ze van de provincie krijgen ook niet structureel ingebed, waardoor het jaarlijks afwachten is of ze de projectmiddelen toegekend krijgen. Dit houdt een onzekerheid in die het niet mogelijk maakt om voor het open leercentrum plannen op lange termijn te maken.

“De centra voor basiseducatie moesten nog een groot stuk bijdragen, omdat de middelen uit dat project niet voldoende waren.” (geïnterviewde 8)

“Wat ik ook vind dat absoluut structureel moet veranderen is dat de centra momenteel niet financieel ondersteund worden voor de open leercentra. Zij moeten daar eigen coördinatie-uren insteken die zij ook voor ander dingen nodig hebben. [...] Dat is niet correct en ook niet goed voor de toekomst van de open leercentra in alle gevangenissen. Het is al gebeurd in andere gevangenissen dat ze het open leercentrum moesten stopzetten, omdat die draaiden op projectmiddelen, dat het centrum zei: we krijgen het niet meer gefinancierd.” (geïnterviewde 5)

Een ander probleem dat door twee leerkrachten, drie onderwijscoördinatoren en de gevangenisdirecteur werd aangehaald, is de uitval binnen het open leercentrum. Die uitval wordt enerzijds veroorzaakt door andere activiteiten in de gevangenis die voorrang hebben op het lesaanbod en anderzijds door de beperkte motivatie van de gedetineerden. Alle andere activiteiten, zoals tucht, gevangenisarbeid, transfers, bezoek van advocaat... hebben voorrang op het onderwijs en zorgen ervoor dat gedetineerden vaak niet aanwezig zijn tijdens het open leercentrum. Ook kan het gevangenispersoneel ervoor zorgen dat de gedetineerden niet in de les geraken. Wanneer men vergeten is een overzichtslijst door te geven of het personeel de verplaatsing niet wil maken, wordt er aan de gedetineerden geen toestemming verleend om van hun cel te komen. Aan de andere kant vallen gedetineerden uit, doordat hun motivatie sterk is afgenomen door problemen in hun privéleven, de effecten van hun detentie, een voorgeschiedenis van spijbelen en schorsing...

“Mensen blijven niet gemotiveerd en ook in het OLC is het een kunst om ze te blijven motiveren om te leren.” (geïnterviewde 2)

“Dingen die gebeuren in de gevangenis gaan altijd voor. Dus is het rapport, tucht ... die dingen gaan altijd voor op lessen.” (geïnterviewde 2)

“Ik ben ervan overtuigd dat er bepaalde organisaties over de streep getrokken moeten worden, maar aan de andere kant ben ik er bijna zeker van dat het ook aan de medewerking van de beambten ligt. Die moeten er ten slotte voor zorgen dat de gedetineerden op hun plaats geraken. Er gaat nu binnenkort een systeem komen waarbij een document moet ingevuld worden, maar je gaat het altijd hebben die uitval.” (geïnterviewde 7)

“Bijvoorbeeld als de OO-ers vergeten een lijst op de stellen of als de dag- en nachtdienst iets niet aan elkaar doorgeven. Er komen tien à vijftien schakels voordat cursisten veilig in de les zitten en terug. Dat kan dus gemakkelijk ergens mislopen en daarom dat het vaak ook misloopt.” (geïnterviewde 6)

In sommige open leercentra waar het moeilijk loopt, wordt aangehaald dat de link met het groepsaanbod verdwenen is. Dit werd gemeld door twee onderwijscoördinatoren en twee leerkrachten. Vroeger kreeg men taken waarvoor men opzoeken deed in het open leercentrum. Nu gebeurt dat minder. Bovendien is er wel overleg met de leerkrachten, maar worden er eerder praktische afspraken gemaakt en minder inhoudelijk overlegd.

“Het lijkt me wel belangrijk dat de leerkracht van het CBE en van het CVO en eventueel de educatieve medewerker goede contacten hebben met elkaar, zodat ook de leerlingen kunnen worden besproken. Dus daarvoor ook een lerarenoverleg.” (geïnterviewde 8)

Twee leerkrachten, drie gedetineerden en vijf onderwijscoördinatoren maakten een opmerking over de lesmomenten. Er is in de gevangenis altijd wel concurrentie met een andere activiteit. Dit kan gevangenisarbeid, sport, de wandeling, religieuze diensten... zijn. Dit stelt de gedetineerden steeds voor een dilemma tussen het open leercentrum en een andere activiteit.

“Lesmomenten zijn slecht: misschien meermaals openen tussen 19u en 20.30. Anders moet er gekozen worden tussen wandeling en OLC. 's Avonds beter en door de week, dan in de weekends, want dan heb je het bezoek en de fitness. Ik werk hier aan de renovatie van een bijgebouw. Als ik dan net terugkom van mijn werk ben ik te moe om naar het open leercentrum te gaan.” (gedetineerde O3)

Drie onderwijscoördinatoren stelden dat het open leercentrum de enige uitzondering is in het gevangenisonderwijs, waarin men geen certificering voorziet. Gedetineerden schrijven zich vaak in voor een les, omdat ze hopen met dat certificaat of diploma een stap verder te staan wanneer ze terug in vrijheid worden gesteld.

“Dat er ook via een toets of een evaluatiemoment een attest behaald kan worden of een certificaat, want dat zou ook een grotere meerwaarde zijn naar re-integratie toe.” (geïnterviewde 8)

Door drie leerkrachten en vier onderwijscoördinatoren werd aangehaald dat de communicatie tussen de verschillende actoren, die betrokken zijn bij het gevangenisonderwijs, verbeterd moet worden. De leerkrachten weten niet wat er in de les gezegd geweest is of waar de studenten zich mee bezighouden. Ook over mogelijke leerproblemen die in de les worden opgemerkt, wordt amper gecommuniceerd met de begeleider van het open leercentrum. Wat er op hoger niveau gebeurt, gebeurt meestal zonder inspraak en boven het hoofd van de leerkrachten die nochtans de link vormen met wat er in de praktijk gebeurt.

“Men is op dit ogenblik bezig met cloud computing. Het zou een verbetering kunnen zijn, moest ik daar nauwer betrokken bij kunnen zijn en beter zicht hebben op wat er gaat komen. Ik heb ook via de contacten met de gedetineerden een beter zicht op wat zij vragen, op wat ze kunnen.” (geïnterviewde 11)

“Je kunt ook niet zeggen waar een gedetineerde een leerafwijking heeft. Je kunt ook niet echt remediëren.” (geïnterviewde 12)

Tot slot zou er in bepaalde gevangenissen nog gewerkt kunnen worden aan de kwaliteit van het open leercentrum. De lokalen en computers zijn vaak verouderd. De computers kunnen vaak de nieuwe programma's niet meer aan. Bovendien is men in de buitenwereld meer en meer met internet en educatieve sites gaan werken. Hierdoor is de productie van educatie CD-roms, en dergelijke, sterk afgenomen. De leerstof die via deze weg wordt aangeboden, is bijgevolg vaak niet meer accuraat. Door een gebrek aan zowel internet als vernieuwde software, computers en educatief materiaal, wordt het aanbod dat men vanuit een open leercentrum kan doen erg ingeperkt. Hierdoor voelen gedetineerden zich ook minder aangesproken.

“Wij krijgen daar ook vaak commentaar op van de cursisten: dat werkt niet, dat is verouderd, daar zijn wij niks mee... en daar zitten wij dus vast. De dingen raken snel verouderd en wat we dan aanbieden is dus niet meer accuraat. De modernere dingen die bevatten internetverbindingen en dat moet er dan worden uitgehaald en die programma's werken dan niet volledig.” (geïnterviewde 5)

6.4 mogelijke oplossingen

In dit deel worden strategieën uiteengezet die door de respondenten in hun interview werden aangehaald. Door de volgende strategieën door te voeren, zouden volgens de bevrageden de moeilijkheden rond het open leercentrum verbeterd kunnen worden.

In eerste instantie zouden de onbekendheid van het open leercentrum bij de gedetineerden en het gebrek aan attractiviteit van het open leercentrum voor de gedetineerden, kunnen verholpen worden door het werken aan het beter bekendmaken bij de gedetineerden. Twee leerkrachten en een onderwijscoördinator zouden dit via het uitvoerig voeren van mondelinge reclame doen. Twee onderwijscoördinatoren en een leerkracht, stelden dat ook de leerkrachten beter geïnformeerd dienden te worden. In één gevangenis heeft men daarom de deuren van het open leercentrum opengesteld voor zowel de leerkrachten met hun studenten als andere actoren die in de gevangenis tewerkgesteld zijn. Op die manier kon iedereen bekend raken met het open leercentrum. Ook het werken met een intern net zou kunnen helpen om de bekendheid van het open leercentrum op te krikken. Via dit intern net kan er ook meer uitleg gegeven worden over wat je in het OLC kan doen.

“Ik had al gedacht om zelf naar de lessen een keer te gaan kijken en zelf info te geven: “Kijk dit is het open leercentrum, dat kunt ge er komen doen.” (geïnterviewde 2)

“We hebben vorig schooljaar het open leercentrum opengesteld voor leerkrachten die mochten gaan kijken met hun groep, maar ook voor andere mensen, zoals trajectbegeleiders, mensen van PSD... Die mochten ook een infomoment komen

volgen om het ook wat bekender te maken. En nu stillekes aan zijn er leerkrachten die met hun groep naar het open leercentrum komen.” (geïnterviewde 5)

“Dat gebeurt via hun intern net. Ze hebben een soort van teletext op elke cel, waarin dat zij het nieuws van de gevangenis krijgen. Ook cursussen worden daar aangekondigd. Er worden dan ook folders verspreid onder de gedetineerden en daarop kunnen ze zich inschrijven.” (geïnterviewde 11)

Drie leerkrachten en zes onderwijscoördinatoren wezen op het feit dat er goede begeleiding aanwezig moet zijn in het open leercentrum. Die goede begeleiding moet aan een paar voorwaarden voldoen. Ze moet een pedagogische achtergrond hebben die hen in staat stelt op een adequate manier onderricht te geven. De begeleiding moet toegang hebben tot verschillende bronnen voor lesmateriaal die ze aan de gedetineerden kunnen aanreiken. Bovendien moet de begeleiding ook voldoende afstand kunnen houden en de gedetineerden in staat stellen zelfstandig de leerstof te verwerken. Het gaat om begeleiding en niet om lesgeven. De begeleiding zou ook kennis moeten hebben van leerproblemen en daarrond binnen het open leercentrum op een aangepaste wijze werken. Op die manier zou het open leercentrum deel uit kunnen maken van leertrajectbegeleiding.

“Het moet iemand zijn die zeer polyvalent pedagogisch geschoold is. Die partners die kan je bijvoorbeeld vinden binnen onderwijs.” (geïnterviewde 4)

“Begeleiding is wel nodig, maar ik vind het ook moeilijk die grens te zoeken, want soms ga ik bij hun zitten en verwachten ze dat ik les geef.” (geïnterviewde 2)

Vijf onderwijscoördinatoren, een leerkracht en de gevangenisdirecteur. Stelden dat het ook belangrijk is om de gedetineerden te blijven motiveren. Eén keer een schouderklopje is onvoldoende. Er moet een naar een vorm van motivatie gezocht die zich op langere termijn uitstrekt. Enkele van deze respondenten situeren dit binnen een kader van individuele trajectbegeleiding. De individuele opvolging springt in op momenten dat

gedetineerden het moeilijk hebben en op leerachterstand en leerstoornissen. Deze persoonlijke hindernissen kunnen vaak moeilijk worden aangepakt in het groepsaanbod.

“Al is het qua motivering, zo een keer een schouderklopje krijgen. Maar ook opvolging bijvoorbeeld, want de leerkracht van basiseducatie die komt wekelijks toe: “die heeft dat gevraagd, ik heb wat meer informatie of wat meer studiepakketten daarover meegebracht vanuit het centrum.” Dat is echt op maat trajectbegeleiding en dat is hetgeen dat we het meest nodig hebben in een gevangeniscontext.” (geïnterviewde 8)

De vier leerkrachten en vijf onderwijscoördinatoren benadrukken dat de communicatie tussen de partners verbeterd kan worden. Hiervoor kan op de eerste plaats via de onderwijscoördinator gewerkt worden aan een eenheid van communicatie tussen de vakleerkrachten en de begeleider van het open leercentrum. Ook moet ervoor gezorgd worden dat er communicatie is tussen de leerkrachten vanuit het centrum voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs. De moeilijkheid hier is dat de onderwijscoördinator geen zeggenschap heeft over deze verschillende actoren. Er wordt wel aangehaald door een leerkracht en een onderwijscoördinator dat men de leerkrachten zou moeten betrekken bij werkgroepen, gezien ze in contact staan met het werkveld. Op die manier blijven de leerkrachten ook beter op de hoogte van wat er zich afspeelt en kunnen ze de visie van het centrum van waaruit ze werken eventueel toetsen. Er zou ook gewerkt kunnen worden aan de communicatie tussen leerkrachten over Vlaanderen heen, door het oprichten van een leerplatform. Hierdoor kan men bij elkaar terecht met vragen en ‘good practices’. Waar door drie onderwijscoördinatoren en een leerkracht groot heil in gezien wordt, is het werken met een coach die zowel kan werken naar motivatie toe, als naar aangepaste begeleiding toe. Ze kunnen ook de contactpersoon zijn tussen de verschillende leerkrachten en de leertrajectbegeleiding bevorderen.

“Een voorstel daarvoor is een open leerplatform creëren, zodat we bij elkaar info kunnen uitwisselen.” (geïnterviewde 9)

“Een soort van coach eigenlijk. Dat heeft fantastisch gewerkt, omdat we nu dit jaar mensen hebben meegenomen tot het einde van de cursus die anders al lang hadden afgehaakt. Zij heeft ze bijgewerkt bij een aantal dingen, ze heft hen gewezen op een aantal zaken en ze heft hen ook zeer erg gemotiveerd en gestimuleerd, waardoor die mensen ondertussen niet afgehaakt zijn.”
(geïnterviewde 4)

Drie leerkrachten en zes onderwijscoördinatoren vonden het belangrijk dat de groepslessen aan het open leercentrum gelinkt worden. Op die manier komen gedetineerden naar het open leercentrum om oefeningen te maken. Leerkrachten die het open leercentrum kennen, kunnen dan ook doorverwijzen naar het open leercentrum voor het maken van extra oefeningen. Het hangt vaak ook af van de klassikale lessen die er gegeven worden in welke mate het mogelijk is het groepsaanbod aan het open leercentrum te linken. Computerlessen liggen daar beter voor dan taalcursussen. Men kan het OLC ook gebruiken om gemiste lessen in te halen.

“Voor sommige lessen, zoals computerlessen of theorie rijbewijs, mensen laten komen om te oefenen dat lukt ook goed. Bijvoorbeeld een gedetineerde kan niet komen naar de les, omdat hij twee lessen volgt die tegelijkertijd gegeven worden en een andere kan niet altijd komen, omdat hij werkt. Die komen dan naar het OLC om taken af te werken. Dus dat werkt ook, maar die link is ook duidelijk.”
(geïnterviewde 10)

Iets wat door enkele onderwijscoördinatoren werd aangehaald, maar vooral benadrukt werd door één onderwijscoördinator, is het structureel maken van de financiering van het open leercentrum. De financiering gebeurt nu voornamelijk door de centra die het open leercentrum in de gevangenis begeleiden. Ze krijgen hier echter niets voor terug. Men zou een draagvlak moeten creëren naar de overheid toe om de financiering op te nemen in het beleid. Eén stem wordt niet gehoord. De krachten bundelen over Vlaanderen heen en hierbij ook de CBE's en CVO's en andere partners betrekken, kan hiervoor een mogelijkheid zijn.

“We proberen via zoveel mogelijk contacten en nu ook via de directies van basiseducatie. Ook via de contacten met de provincie, want het feit dat ze daarin meegaan wil zeggen dat zij ook de meerwaarde ervan inzien en geloven in het project. Dus ik hoop dat dat zo ook op politieke weg vertaald wordt.”
(geïnterviewde 8)

Drie onderwijscoördinatoren dachten eraan het open leercentrum een andere naam te geven of op zijn minst een onderzin bij in de brochure te plaatsen, zodat het voor de gedetineerden duidelijker wordt wat het open leercentrum inhoudt.

“Ik zou het OLC ook niet meer OLC noemen, of misschien nog wel voor degenen die die naam in hun hoofd hebben, maar een andere onderzin. Het wat concreter maken ook. Ik denk dat dat wel kan helpen.” (geïnterviewde 6)

Drie onderwijscoördinatoren en een leerkracht zeiden dat het OLC van een vorm van attestering voorzien moet zijn. Dit zou mogelijk zijn via de cursussen van de VDAB, de leerkracht kan zelf een certificaat uitschrijven of de resultaten doorsturen naar de VDAB die dan kunnen beslissen of ze overgaan tot het toekennen van een certificaat.

“We hebben ook goede afspraken met de VDAB over attestering. De gasten doen een cursus e-learning en als ze denken dat ze het kunnen, komen ze naar mij en ik neem dan een test af. De resultaten van het examen stuur ik dan door naar de VDAB en die beslissen of ze attesteren of niet. Attesten daar zijn ze verzot op in de gevangenis.” (geïnterviewde 9)

Een laatste punt dat door de vier leerkrachten, zeven onderwijscoördinatoren en vijf gedetineerden werd aangehaald, is dat het aanbod dat het open leercentrum biedt verbeterd moet worden. Zo zou er in eerste instantie gedacht moeten worden aan nieuw materiaal. De computers zijn verouderd en kunnen de nieuwe programma's niet aan. Als er nieuwe computers zouden zijn, kunnen er ook nieuwere programma's voor bijvoorbeeld

‘loodgieterij’ geïnstalleerd worden. Hierdoor valt er ook meer te beleven in het open leercentrum. Er zouden ook boeken in het open leercentrum kunnen worden geplaatst. Op die manier wordt eigenlijk het concept van de bibliotheek met dat van het open leercentrum verenigd en worden er verschillende bronnen van informatie op één plaats samengebracht. Het invoeren van beperkt internet breidt eveneens de mogelijkheden uit voor de gedetineerden. Ze kunnen dan ook taal en rekenen oefenen via de educatieve websites. De voornaamste gedachte hier is dat men bij het open leercentrum in de gevangenis buiten de context moet denken. Men moet breder kijken dan de regels waaraan het open leercentrum buiten de gevangenis gebonden is.

“Het is niet internet, maar je kan het vergelijken met van op afstand dingen aan te bieden. Er gaan op een server van Justitie VDAB-cursussen gezet worden en er gaan een aantal cursussen van CVO’s op gezet worden. De mensen gaan hier dus via afstandsonderwijs heel wat dingen kunnen leren, extra dingen kunnen leren. Dat is al tussenstap.” (geïnterviewde 3)

“Ik vind dat internet moet kunnen. Iedereen heeft een paswoord dus ze kunnen toch controleren wie wat doet.” (gedetineerde L4)

“Idealiter zou dat een grote ruimte moeten zijn, een open ruimte, het woord zegt het zelf. Met een paar computers en ook een bibliotheek, opzoekmogelijkheden, een stille ruimte waarin mensen gewoon kunnen opzoeken, leren en niet met de computer bezig zijn. Ik zie dat gewoon als een veel ruimer concept dan gewoon een ruimte met computers waar ze kunnen komen werken.” (geïnterviewde 5)

7. Besluit en discussie

Uit voorgaande valt af te leiden dat er vijf doelstellingen kunnen onderscheiden worden, die de respondenten aan het open leercentrum in de gevangenis verbinden. Het open leercentrum in de gevangenis dient het groepsaanbod te ondersteunen. Via het open leercentrum spoort men gedetineerden aan om zelfstandig te werken en wordt aan de

gedetineerden de mogelijkheid gegeven om hun vaardigheden bij te schaven. Gedetineerden die zich niet kunnen vinden in het groepsaanbod, kunnen met hun individuele leervraag in het open leercentrum terecht. Tot slot vormt het open leercentrum een opstap naar een moderner gevangeniswezen. In vergelijking met voorgaande literatuur kunnen er zowel gelijkenissen als verschillen bemerkt worden met de doelstellingen die het Vlaams Departement voor Onderwijs (2010) deed blijken. Grotendeels komen de doelstellingen die in dit onderzoek naar voor zijn gekomen overeen met de doelstellingen die in figuur 1 staan weergegeven. Enkel de flexibiliteit en de ruime waaier aan materiaal zijn op dit moment nog niet van toepassing voor het open leercentrum in de gevangenis. Anderzijds kent het open leercentrum in de gevangenis ook een andere finaliteit, gezien het de potentie tot vernieuwing binnen het gevangeniswezen in zich draagt.

Zowel de gedetineerden als de onderwijscoördinatoren en de leerkrachten zien veel kansen in het open leercentrum. Aan de kant van het educatief personeel worden de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling, het bijdragen tot het voorkomen van herval en het kunnen beroep doen op professionele begeleiding, aangehaald. Gedetineerden zien hun kansen veel ruimer. Ze zien het open leercentrum als een mogelijkheid tot het leggen van sociale contacten. Deze contacten gaan van het vertellen van hun verhaal tegen de leerkracht tot het kunnen samenwerken met andere gedetineerden aan een opdracht. Ze geven ook aan dat het open leercentrum hen in staat stelt verschillende vaardigheden te leren. Het betreft het leren werken met de computer of hoe ze correct een brief moeten schrijven. Ze kunnen er ook werken aan hun (basis)vaardigheden die ze nodig hebben in hun klassikale lessen. Het extra kunnen oefenen en extra uitleg kunnen krijgen, vinden ze een positief aspect van het open leercentrum. Het is voor de gedetineerden een pluspunt dat men in het open leercentrum niet van elkaar weet waarmee men bezig is. Door de afwezigheid van de groepsdruk ligt de drempel om vragen te stellen lager. Overigens geeft het open leercentrum de gedetineerden de mogelijkheid om weg te kunnen zijn van hun cel, om zich voor te bereiden op de strafuitvoeringsrechtbank en om toch aan onderwijs te kunnen deelnemen zonder dit in groepsverband te moeten doen. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor gedetineerden die niet goed in een groep functioneren. Hieruit

kan afgeleid worden dat het open leercentrum in de gevangenis voldoet aan de stelling van het Vlaams Departement van Onderwijs (2010) dat het open leercentrum aan de heterogeniteit van de gevangenis tegemoetkomt en toegankelijk is voor gedetineerden met een verschillende leervraag.

Uit dit onderzoek zijn in grote lijnen elf knelpunten naar voren gekomen die in enkele gevangenissen de werking van het open leercentrum bemoeilijken. Uit verscheidene jaarverslagen van Vlaamse gevangenissen is gebleken dat het gebrek aan een structurele financiering een groot probleem is (Centrale gevangenis Leuven, 2010; Departement Onderwijs en Vorming, 2010 & gevangenis Hasselt, 2010). Dit is in dit onderzoek bevestigd. Men vreest voor het voortbestaan van de open leercentra, gezien de overheid daar geen subsidies in voorziet en de financiering nu via de centra voor Volwassenenonderwijs of voor basiseducatie gebeurt. Deze centra krijgen hiervoor niks in ruil vanuit de gevangenis. Deze werking is faliekant voor het voortbestaan van de centra. Overigens is in sommige gevangenissen het open leercentrum onvoldoende gekend bij de gedetineerden en de leerkrachten. Hierdoor schrijven gedetineerden zich minder snel in voor het open leercentrum en zullen leerkrachten ook minder geneigd zijn om ernaar door te verwijzen. Vaak is in een open leercentrum in de gevangenis het materiaal verouderd, waardoor de leerstof niet meer accuraat is of nieuwe programma's niet werken op de oude computers. Er is geen of beperkte toegang tot het internet. Internet wordt doorgaans gebruikt in de open leercentra buiten de gevangenis. Door de opkomst van het internet wordt er nauwelijks nieuw educatief materiaal, zoals CD-ROMs, gemaakt. Het werken met een beperkte internettoegang vereist dat bepaalde links niet worden toegelaten en uit de educatieve toepassing gehaald moet worden. Hierdoor gebeurt het dat bepaalde toepassingen niet meer werken. Deze twee aspecten belemmeren de productieve werking van het open leercentrum.

In sommige gevangenissen heeft het open leercentrum zijn populariteit bij de gedetineerden verloren, hoewel dit niet voor elke gevangenis gezegd kan worden. Een ander belangrijk punt is dat in bepaalde gevangenissen de link tussen het groepsaanbod en het onderwijs is weggefallen. Hierdoor daalt het aantal aanwezigheden in het open leercentrum. Binnen een open leercentrum moet er ook gedifferentieerd gewerkt kunnen

worden, opdat het systeem zich anders enkel schikt voor de hoger geschoolden onder de gedetineerden. Er wordt ook opgemerkt dat de verschillende organisaties en betrokkenen, die het onderwijs in de gevangenis verzorgen, onvoldoende en inefficiënt met elkaar communiceren, waardoor er vaak naast elkaar wordt gewerkt. De communicatie van de vakleerkrachten naar de begeleider van het open leercentrum is binnen dit kader eveneens een werkpunt. Bovendien is het ook moeilijk om een geschikt lesmoment te vinden voor het open leercentrum, gezien er vaak overlapping is met andere gevangenisactiviteiten. Tot slot kan er opgemerkt worden dat er aan het open leercentrum geen vorm van certificering vasthangt. Gedetineerden hechten vaak veel belang aan de certificaten, gezien ze dan iets in handen hebben naar hun vrijlating toe.

Anderzijds wordt er ook aan een breed spectrum van oplossingen gedacht. Er werd sterk benadrukt dat er gezocht moest worden naar een manier om de financiering van de open leercentra structureel te maken. Hiervoor werd geopteerd om een zo groot mogelijk draagvlak te creëren met actoren op verschillende niveaus om een duidelijk standpunt bij de overheid te vormen. Een eenheid die ervoor moet zorgen dat de stem van het onderwijs doorklinkt tot bij de overheid, zodat er wijzigingen worden aangebracht in het decreet. Hierdoor zouden de centra iets in de plaats moeten krijgen voor hun inspanningen of een subsidie ontvangen.

Om de communicatie te verbeteren tussen de verschillende actoren binen het gevangenisonderwijs, om aan de motivatie van de gedetineerden te werken en om de link tussen het groepsaanbod en het open leercentrum te versterken, zou er gewerkt kunnen worden met een coach. De coach zou mede het leertraject van de gedetineerden kunnen opvolgen, zodat er meer in de richting van individuele leertrajectbegeleiding gewerkt kan worden. Om bekendheid te werven, zouden de begeleiders van het open leercentrum in de lessen of op de vleugels mondeling kunnen toelichten wat het open leercentrum is. De gedetineerden weten dan ook meteen bij wie ze terecht komen in het open leercentrum. De begeleider wordt zo eveneens een gekend gezicht. De begeleiding die men in het open leercentrum aanstelt, is ook best voorzien van een pedagogische achtergrond. Bovendien moet deze gemotiveerd zijn en in staat zijn om terzelfdertijd te werken met mensen met een verschillende scholingsgraad. De begeleiding moet ook voldoende afstand kunnen

bewaren, opdat het concept van ‘begeleid zelfstandig leren’ behouden blijft en er niet overgegaan wordt op privéles. Er kan binnen het open leercentrum ook gezocht worden naar een manier van certificering via cursussen van de VDAB of het invoeren van een soort test. De certificering moet op een dergelijke wijze worden doorgevoerd, dat ze een meerwaarde biedt naar de vrijlating van de gedetineerde toe. Het attest bevat dus best geen vermelding van het feit dat het in de gevangenis behaald is. Om af te sluiten wordt geopteerd om de infrastructuur van het open leercentrum te verbeteren. In eerste instantie moet er gedacht worden aan nieuwe computers. De nieuwe computers zijn in staat om nieuwe programma's te draaien. Een beperkte toegang tot internet maakt het mogelijk een brede waaier aan opleidingen binnen te brengen. Er moet ook buiten de context gedacht worden. Het open leercentrum zou een combinatie moeten zijn van een computerruimte en een bibliotheek. Op die manier kunnen gedetineerden werken op de computer, individueel studeren in een stille ruimte en wetenschappelijke boeken raadplegen of opzoeken doen. Al de informatie zou zich dan op één plaats bundelen. Men zou eventueel de naam van het centrum kunnen wijzigen of een onderzinken toevoegen in de folder, zodat het voor de gedetineerden bevatterlijker wordt wat het open leercentrum inhoudt.

Tijdens het onderzoek viel het op dat de verschillende bevroegde partijen soms andere belangen nastreefden en dat er soms onderlinge geschillen waren tussen de bevroegde partijen. Hoewel dit gegeven opgemerkt werd tijdens het onderzoek is daar verder geen aandacht aan gegeven. De kern van het onderzoek is het naar voren brengen van de resultaten. Eventuele tegenstrijdigheden werden soms wel bemerkt, maar dat had eerder te maken met het verschil in de manier van werken tussen de gevangenis, dan met onderliggende meningsverschillen. Dit is echter niet onderzocht geweest, dus het kan nog aan iets anders te wijten zijn. Het was soms moeilijk om de neutraliteit te bewaren in het onderzoek, gezien je als onderzoeker kennis krijgt van bepaalde problemen en daardoor de neiging hebt om zelf mee na te denken over oplossingen. Het moeilijke was dus de eigen ideeën als onderzoeker, gescheiden te houden van wat de bevroegden vertelden. Het risico zit er wel in dat de eigen reflecties de afnames van de interviews beïnvloed kunnen hebben.

8. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Verder onderzoek zou kunnen gebeuren naar de concrete moeilijkheden in de communicatie tussen de verschillende actoren. De opgegeven oplossingen zijn insinuaties van de bevroegde personen. Zo zal er rond bepaalde oplossingen nog gezocht moeten worden naar een concrete vorm waarin ze geïmplementeerd kunnen worden. Ook de financiële aspecten die aan bepaalde voorstellen tot verbetering vasthangen, zoals de coach en het verbeteren van het materiaal, dienen nader bekeken te worden. In de resultaten werd aangehaald dat het open leercentrum in arresthuizen in het algemeen goed werkt. In gevangenissen waar langgestraften verblijven, zijn de bevindingen gevarieerd. Nader onderzoek zou dus kunnen gebeuren naar de verschillen tussen deze twee soorten van penitentiaire instellingen in hun werking van het open leercentrum en de factoren die daarop van invloed kunnen zijn.

9. Literatuurlijst

- Auxilia-Vlaanderen (2011). Lesgeven in de gevangenis van Ieper. *Tijdschrift juli - augustus - september 2011*, 4, 8-9.
- Case, P. & Fassenfest, D. (2004). Expectations for Opportunities Following Prison Education: a discussion of Race and Gender. *Journal of Correctional Education*, 55, 24-39.
- CAW Leuven (2011). Thematisch werkcollege: justitieel welzijnswerk. Leuven, 12 oktober 2011.
- CD&V (2010). *Onderwijs belangrijke hefboom voor re-integratie gedetineerden*. Geraadpleegd op 12 november 2011, <http://www.cdenv.be/actua/nieuws/onderwijs-belangrijke-hefboom-voor-re-integratie-gedetineerden>.
- Centrale gevangenis Leuven (2010). *Jaarverslag 2010. Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden*.(ongepubliceerd manuscript), Centrale gevangenis Leuven, Leuven.
- Centrum voor Basiseducatie Leuven-Hageland (2010). Opstart Open Leercentrum in de Leuvense gevangenissen. *E-zine*, 5, n.v.
- Centrum voor Basiseducatie Noorderkempen (2002). Zelf je toekomst bepalen. Onderwijs in de gevangenis. *Krant X*, 1, 1.
- Consortium Volwassenenonderwijs Samen Stromen vzw (2011). *Samen Stromen Consortium Volwassenenonderwijs*, Antwerpen. Geraadpleegd op 4 december 2011, <http://www.samenstromen.be/>.
- Decretale Stuurgroep Volwassenenonderwijs (2011). *Beleidsplan onderwijs aan gedetineerden, 2008-2012*. Geraadpleegd op 4 november 2011 via http://www.vocvo.be/sites/default/files/BELEIDSPLAN%20onderwijs%20aan%20gedetineerden%202008-2012_0.pdf.

- Eduforum Limburg (2001). Vorming op de weg naar integratie. Behoeftedonderzoek: welke volwasseneneducatie voor nieuwkomers en (ex)gedetineerden? (Ongepubliceerd manuscript). Eduforum Limburg, Diepenbeek.
- European Prison Education Association (2009). Report from the European Prison Education Association. *The Journal of Correctional Education*, 60, 96-98.
- European Prison Education Association (2010). Report from the European Prison Education Association. *The Journal of Correctional Education*, 61, 2-4.
- Gevangenis Hasselt (2010). *Jaarrapport. Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden.*(ongepubliceerd manuscript). Gevangenis Hasselt, Hasselt.
- Gombeir, D. & Petegem P. (2006). *Didactiek van het open leercentrum. Begeleid zelfstandig leren implementeren.* Mechelen: Wolters Plantyn.
- Koekkoek, W. & van den Berg, M. (1993). *Open leren in praktijk (gebracht). Een praktische handleiding.* Eindhoven: CIBB.
- Leuven Instituut voor Criminologie (2008). *Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Eindrapport.* (ongepubliceerd manuscript). Leuven Instituut voor Criminologie, Leuven.
- Strawderman (1994). The Incarcerated Adult Basic Education Student: A Qualitative Study. *Journal of correctional education*, 45, 172- 185.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2007). *Gevangenen werken aan een betere toekomst in Openleercentrum.* Geraadpleegd op 5 november 2011, <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/archief/2007/2007p/1117-openleercentrum.htm>.

Vlaamse Overheid, Departement Onderwijs en Vorming (2010). *Tussentijdse evaluatie decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs*. Geraadpleegd op 12 november 2011,

http://www.ond.vlaanderen.be/volwassenenonderwijs/beleid/documenten_evaluatie_regelgeving/Nota_evaluatie_onderwijs_gedetineerden_definitief08022010.pdf

Webros Volwassenonderwijs (2010). *Opleidingsplan consortium XIII Webros vzw*.(Ongepubliceerd manuscript). Webros vzw, Sint- Andries.

Wonderwijs (2011). *Onderwijs aan gedetineerden. Historiek en situering onderwijs in de Gentse gevangenis*.(Ongepubliceerd manuscript). Wonderwijs, Gent.

10. Bijlagen

Bijlage 1: overzicht openingstijden OLC in de Vlaamse gevangenissen

Gevangenis Openingsuren per week

Brugge	10u45
Gent	6u
Ieper	4u
Ruiselede	4u
Hasselt	2u45
Dendermonde	2u30
Hoogstraten	2u
Merksplas	2u
Wortel	2u
Oudenaarde	2u

(uit: Tussentijdse evaluatie decreet 15 juli 2007 betreffende het onderwijs aan volwassenen, Vlaamse Overheid, 2010)

Vragenlijst onderwijscoördinatoren

Beste,

Ik ben Gwenny Smolders, een derdejaarsstudente criminologie aan de K.U.Leuven. Ik loop stage bij VOCVO, dat u wellicht wel bekend is. Mijn stage-opdracht betreft het open leercentrum in de gevangenis. Ik zou via u het open leercentrum vanuit verschillende aspecten willen bekijken. Om die reden heb ik dan ook dit interview opgesteld. Het is niet verplicht om aan deze bevraging deel te nemen. De informatie die u mij hier geeft, zal in een rapport verwerkt worden. De concrete vragenlijsten zelf, zullen door niemand anders ingekeken mogen worden dan door mijzelf en door mijn stagebegeleiders van de K.U.Leuven. Het interview zal ongeveer een half uur van uw tijd in beslag nemen. Als u wil kan je na verloop van het onderzoek een kopie van het onderzoeksrapport toegestuurd krijgen. Dit gebeurt dan na mijn beoordeling begin juli.

Heeft u nog vragen?

Ik wil u alvast bedanken voor uw deelname.

Vragenlijst

- 1) In welke gevangenis(sen) bent u tewerkgesteld?
- 2) Hoelang oefent u reeds deze functie uit?
- 3) Waarom heeft u voor deze job gekozen?
- 4) Hoe ervaart u het onderwijs in de gevangenis?

- 5) Beschik(t)(en) de gevangenis(sen) waarin u werkt over een open leercentrum?
(Ja: vraag 6/ Nee: vraag 14)

- 6) Was u aanwezig toen men in de gevangenis(sen) waar je werkt het open leercentrum ingevoerd heeft?

(JA):
Met welke doelen voor ogen werd het open leercentrum in de gevangenis opgericht?

(NEE):
Weet u welke doelen men voor ogen had toen het open leercentrum in de gevangenis opgericht werd?

⇒ (ja: vraag 7/ nee: vraag 8)

- 7) Werden deze doelstellingen volgens u gerealiseerd?

- 8) Welke doelgroepen wil men via het open leercentrum bereiken?
- 9) Hoe staat u zelf tegenover het open leercentrum?
- 10) Welke aanpassingen zouden er volgens u nog kunnen gebeuren binnen het open leercentrum?
- Structureel
 - Lesaanbod
- 11) Wat verhindert dat deze aanpassingen nog niet tot stand zijn gekomen?
- 12) Hoe zou u reageren als men u zou vertellen dat dit het laatste schooljaar is dat men met het open leercentrum in de gevangenis(sen) waar u tewerkgesteld bent, werkt?
- 13) Ziet u zelf mogelijkheden om deze aanpassingen toch door te voeren?

We zijn hiermee aan het einde van de vragenlijst gekomen. Ik wil u nogmaals bedanken voor uw medewerking. Als u nog vragen of bedenkingen heeft, mag u mij altijd een mail sturen of kan u me bereiken op het nummer 0494/49.78.64.

14) Waarom is er in de gevangenis waar u tewerkgesteld bent geen open leercentrum?

15) Denkt u dat het mogelijk is om een dergelijk systeem in deze gevangenis door te voeren?

- Wat zouden hierbij de moeilijkheden kunnen zijn?

16) Hoe staat u zelf tegenover het open leercentrum in de gevangenis?

17) Welke meerwaarde denkt u dat een open leercentrum kan hebben voor gedetineerden?

18) Tot welke doelgroep zou een open leercentrum zich moeten richten?

19) Hoe zou voor u idealiter een open leercentrum in de gevangenis eruit zien?

- Aanbod
- Opbouw

20) Ziet u het als een noodzaak dat gedetineerden in een open leercentrum begeleid worden?

- Wie is daarvoor het meest geschikt?

We zijn hiermee aan het einde van de vragenlijst gekomen. Ik wil u nogmaals bedanken voor uw medewerking. Als u nog vragen of bedenkingen heeft, mag u mij altijd een mail sturen of kan u me bereiken op het nummer 0494/49.78.64.

Bijlage 3: codeboom

1) Doelstellingen

- A. Aanvullend werken op de lessen
- B. Antwoord bieden op individuele leervragen
- C. Zelfstandig leren werken
- D. Eigen capaciteiten bijschaven
 - a. Extra oefeningen
 - b. Extra uitleg
 - c. Werken aan (basis)vaardigheden
- E. Werken aan een moderner gevangeniswezen

2) Kansen

- A. Perspectief educatief personeel
 - a. Beroep doen op professionele begeleiding
 - b. Persoonlijke ontwikkeling
 - c. Voorkomen van hervat
- B. Perspectief gedetineerden
 - a. Sociaal contact zonder voorwaarden
 - b. Samenwerken
 - c. Oefeningen vergelijken
 - d. Aanvullende oefeningen op de les
 - e. Brieven schrijven
 - f. Minder groepsdruk
 - g. Leren werken met computer

- h. Weg zijn van cel
- i. Werken naar de SURB toe
- j. Mensen leren kennen
- k. Indivueel leren onder begeleiding

3) Moeilijkheden

- A. Niet populair bij gedetineerden
- B. System enkel voor hooggeschoolden
- C. Betrokkenen kennen het OLC niet
 - a. Gedetineerden
 - b. Leerkrachten vrijwilligers
- D. Bepereamkte computerkennis gedetineerden
- E. Beperkte middelen voor open leercentrum
 - a. Geen structurele financiering
 - b. Projectmiddelen zijn ontoereikend
 - c. Beperkt financieel draagvlak centra
- F. Uitval
 - a. Beperkte motivatie
 - b. Voorrang van andere gevangenisactiviteiten
 - c. Beperkte medewerking beambten/ personeel
- G. Wegvallen link tussen OLC en groepsaanbod
- H. Concurrentie van het lesmoment met andere activiteiten
- I. Gebrek aan certificering
- J. Slechte communicatie tussen partners

K. Afnemen kwaliteit van het OLC

- a. Verouderde infrastructuur
- b. Verouderd materiaal
- c. Beperkt aanbod
- d. Afwezigheid van internet

4) Mogelijke oplossingen

A. Werken aan bekendheid OLC

- a. Bekendmaken bij gedetineerden
- b. Bekendmaken bij onderwijs- en gevangenispersoneel

B. Aangepaste begeleiding voorzien

- a. Pedagogische achtergrond
- b. Toegang tot verscheidene vormen van lesmateriaal
- c. Leerachterstand/ leerstoornissen kunnen opvangen/ remediëren

C. Constant motiveren

D. Communicatie partners verbeteren

- a. Eenheid binnen gevangenisonderwijs
- b. Leerplatform
- c. Leerkrachten in werkgroepen betrekken
- d. Coach

E. Groepslessen aan OLC linken

F. Structureel maken van financiering

G. Naam wijzigen

H. Goede certificering voorzien

I. Aanbod uitbreiden

- a. Materiaal aanpassen
- b. Programma's verbeteren
- c. Internet binnenhalen
- d. Buiten de context denken